

In dit nummer:

- 243 Je bent maar één keer jong
J. Bouma
- 244 De geloofwaardigheid
van de bijbel 1
W. Smouter
- 247 De grenzen van de
verdraagzaamheid
H. de Jong
- 248 Georgië, waar leven
kostbaar is
P.J. van Kampen
- 251 Recht op een gaaf leven
H. Algra
- 252 Een cruciaal moment? 1
Henk G. Geertsema
- 255 „Uitvoering:
Kerkleden in vrije tijd”
H. Algra

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Gezond en wel

afvalinstallaties. De slaappil wel of niet in het ziekenfonds.

Staatslijken

Gezondheid is niet alleen een kwestie van een goede medische verzorging en van moderne medische technieken. 'Gezond en wel' heeft evenzeer te maken met waarden en normen, met geestelijke overtuigingen en opvattingen. In deze kabinetsnota staat hier overigens betrekkelijk weinig over. In het recente algemeen overleg in de Tweede Kamer over dit document kwam dit aspect dan ook nauwelijks aan de orde. In dezelfde week bij de discussie over de orgaandonatie speelden mensbeelden te meer een rol. Nog maar enkele maanden geleden liepen de emoties in de publieke discussies over dit onderwerp hoog op. De door de VVD-fractievoorzitter gebezigde term 'staatslijken' was daarvan een treffende expressie. Die term viel toen een (CDA) collega-woordvoerder in simpele woorden wilde uiteenzetten dat ook de dode een naaste heeft, namelijk de levende zieke, die in een adequate samenle-

het ook kunnen omdraaien: 'Wel en gezond'. Hangt fysieke gezondheid niet evenzeer samen met het je geestelijk welbevinden en je visie op mens-zijn en eigen verantwoordelijkheden?

Integriteit

Uit bijbelse bronnen puttend mogen wij daarbij een bijzondere zorg tonen voor de waarde en waardigheid van het menselijk leven dat ons is toevertrouwd. En letten wij in het bijzonder op kwetsbare groepen binnen en op de rand van onze samenleving. Van welke partijpolitieke kleur ook zullen christen-politici meestal vinden dat de overheid in dit verband een normerende taak heeft. Ik denk ter illustratie aan een normering van de technologie. Ethische reflectie en cultuurbesef moeten deel uitmaken van het omgaan met nieuwe technieken. Wat bijv. te denken van een trend richting wensgeneeskunde en medicalisering van de voortplanting?

Ik noem de bescherming van het belang van het kind. Het zwakke en weerloze moet worden beschermd. Eerbied voor en bescherming van menselijk leven ongeacht ontwikkelingsstadium en verschijningsvorm mag hier verder niet ongenoemd blijven. Het respect voor de integriteit van de mens als persoon is bijv. in het geding wanneer het gaat om commercialisering van donorschap of draagmoederschap. Gezond en wel. Het lijkt wel alsof er in een snel veranderende tijd steeds meer bij komt kijken. Christelijke verantwoordelijkheid biedt ook hier bijbelse richtingwijzers voor de praktijk van persoonlijke levensstijl en overheidsop treden.

Drs. C. Bremmer te Voorschoten zit sinds kort in de Tweede Kamer voor het CDA. Hij is lid van de kerk van Oegstgeest en hoopt af en toe bijdragen te leveren aan Opbouw.

C. Bremmer, Voorschoten

Gezond en wel' is de titel van een pas verschenen kabinetsnota, die een kader wil bieden voor het volksgezondheidsbeleid 1995-1998. Uit allerlei onderzoeken blijkt dat een goede gezondheid onder de bevolking van de West-europese welvaartsstaten als een van de meest centrale waarden geldt. Vergeleken met zo'n vijftig jaar en langer geleden zijn veel andere immateriële waarden als bijv. een goed gezins- en familieleven, door de waarde 'gezondheid' voorbij gestreefd. Het lijkt wel alsof de titel van deze nieuwe beleidsnota deze trend weer spiegelt.

Het past de meeste burgers van de moderne welvaartsstaat dat zij bij waarden die zij belangrijk vinden hoge verwachtingen van de overheid koesteren. Als je de kranten een weekje volgt valt het dan ook op hoeveel aandacht samenleving en politiek voor de (volks)gezondheid tonen. Een paar willekeurige voorbeelden. Tweede Kamer zet discussie voort over orgaandonatie. Een medische kliniek (Gendercentrum) die zegt het geslacht van een nieuw kind met hoge waarschijnlijkheid te kunnen 'garanderen'. Actievoerende fysiotherapeuten. Mogelijk schadelijke effecten op de gezondheid t.g.v. dioxine-uitstoot van

**"Ook kerken
kunnen er niet
omheen"**

ving recht heeft op adequate leniging van zijn nood.

'Gezond en wel'. De politiek kan er niet omheen omdat gezondheid en vitaliteit de burgers volop bezig houden. 'Gezond en wel'. Ook kerken en geloofsgemeenschappen kunnen er niet omheen. Met de snelle veranderingen in de samenleving en de moderne medisch technologische ontwikkelingen komen de bedoelingen van het mens-zijn en zijn bestemming steeds meer op de voorgrond. Je zou

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Prof. mr. dr. J.J. Oostenbrink
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: 05130-27036.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01830-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 63 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Vraag aan onze abonnees

Heeft u de machtigingskaart voor automatische betaling van het abonnement al ingestuurd?
Help ons de administratiekosten te verlagen.

Rektifikatie

In het artikel "Een aktie voor Sujoy Roi" in het vorige nummer zijn een paar hinderlijke fouten geslopen. Die betreffen in de eerste plaats de spelling van de naam van bedoelde student. Uit alle bedachte en te bedenken variaties dient gekozen te worden voor de spelling **Sujoy Roy**. Vervolgens ontbreekt bij de vermelding van het gironummer dat het hier een rekening van de Zendingscommissie van de N.G.K. van Breukelen betreft. Giften kunnen dus worden overgemaakt op postbankrek. 2951044 tnv genoemde commissie o.v.v. "Actie Sujoy Roy". Om al deze vergissingen (en ook nog een enkele andere fout) enigszins goed te maken, plaatsen wij hierbij een foto van Sujoy Roy.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: telefoon 05130-20476; telefax: 05130-27036.

- 16 sept. Landelijke Vrouwencontactdag te Enschede
- 18 sept. Symposium 25 jaar STAGG voor predikanten te Amersfoort
- 23 sept. Voorgezette Landelijke Vergadering Apeldoorn (AKS)
- 28 okt. Centrale Diaconale Conferentie; onderwerp: Hulp aan de vreemdeling/asielzoeker
- 18 nov. Zendingsnajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken

In eerstkomende nummers (o.a.)

R.R. Ganzevoort, Hoe houden we de kerk bij de jeugd?
J.J. Lakerveld, Hoe houden we de jeugd bij de kerk?
H.R.S. van der Veen, Het lied van de christelijke gemeente.

Je bent maar één keer jong

Prediker 12: 1

J.Bouma, Kampen.

Prediker is een fascinerend boek en dat geldt ook zeker het laatste hoofdstuk.

Het is, tussen haakjes, zeer de moeite waard om aan tafel Prediker eens in een andere vertaling te lezen, met name voor onze jonge kinderen.

We hebben thuis het Boek gelezen, niet een echte vertaling, maar onze kinderen hebben zelden met zoveel aandacht de bijbellesing gevolgd.

Begin er vroeg mee

Er staat heel veel in dit hoofdstuk, dat in de NBG-vertaling één geheel vormt met de laatste verzen van hoofdstuk 11. De vertalers hebben dit gedeelte als opschrift meegegeven: "**Gedenk uw Schepper in uw jongelingsjaren**". Dit wordt overigens niet alleen tegen jonge mensen gezegd, ook ouderen zullen in dit hoofdstuk veel herkennen, zeker wanneer de beeldspraak, waarmee het ouder-woorden en het stervensproces beschreven worden, wordt verstaan.

Maar ik wil me in deze korte bijbel-overdenking vooral bezig houden met het eerste vers van hoofdstuk 12: "Gedenk dan uw Schepper in uw jongelingsjaren, voordat de kwade dagen komen en de jaren naderen, waarvan gij zegt: "Ik heb daarin geen behagen".

Waarom moet je er al vroeg mee beginnen? Met het je eigen maken van het geloof, met het liefhebben van God? Het is als met het leren van een taal of vak. Daar moet je al vroeg mee beginnen, wil je het goed onder de knie krijgen. Hoe jonger je bent, hoe gemakkelijker het er in slijt. En wat je in je jonge jaren geleerd hebt, dat ben je ook op je oude dag niet zo maar weer kwijt. Ik kom tenminste in bejaarden- en verpleegtehuizen veel oude mensen tegen, soms al lange tijd dementerend, die zonder mankeren een psalm of gezang meezingen, ter-

wijl er voor de rest weinig herinnering meer is.

Het is zo belangrijk om van jongs af aan bezig te zijn met de dingen van het Koninkrijk, om de Here te kennen in je leven, om te groeien in de omgang met God. Zelfs wanneer er een fase in het leven komt, dat je afstand neemt van het geloof en de kerk, wat je aan geloofskennis hebt opgebouwd is niet zomaar verloren.

Wanneer een mens oud wordt, wanneer de tijd komt die de Prediker aanduidt met de woorden: "Ik heb er geen zin meer in", dan is een mens ook niet meer zo aanspreekbaar op het evangelie. Ik heb oude mensen meegeemaakt, die de beste jaren van hun leven voorbij hebben laten gaan, zonder aan God te denken, en die als verbitterde, verzuurde mensen zijn gestorven, omdat het leven hen niet gebracht heeft wat zij er van verwachten. Maar toen zij tot die ontdekking kwamen, hadden zij ook niet meer de fut en de veerkracht om zich te verdiepen in het geloof, om de weg te gaan van Gods beloften en geboden. Zij waren onbereikbaar geworden voor de genade van Christus.

Ga verstandig en zorgvuldig om met je sexualiteit, je bent maar één keer jong en je hebt maar één lichaam.

Geniet van het leven

De Here liefhebben gaat heel goed samen met het genieten van het leven. In de Groot Nieuws Bijbel zijn de verzen 9 en 10 van hoofdstuk 11 als volgt vertaald: "Geniet van je jeugd, neem het ervan zolang je nog jong bent. Doe wat je fijn vindt, waar je zin in hebt, maar besef wel dat je het voor God moet verantwoorden. Ga niet zitten tobben, zorg dat je gezond blijft, want je bent maar één keer jong".

Genieten is een gave van God, en als

je je ogen en je oren goed de kost geeft, dan valt er ook veel te genieten.

Geniet van vriendschap en van liefde, van muziek en van een goeie film, van uitgaan en plezier beleven. Van Gods schepping en van de cultuur, die mensenhanden hebben voortgebracht. Dat zijn soms kleine kunstwerken in een gebroken wereld, waar je je hart aan kunt ophalen. Ga wel zorgvuldig met je leven om, is de raad van Prediker. Neem, als je jong bent, niet het leed en de problemen van de hele wereld op je schouders. Dat vraagt niemand van je, ook God niet. Leef gezond, weet wat je gebruikt, ook als je uitgaat. Maak je lichaam en geest niet kapot door een uitgaansleven met veel drinken en het gebruiken van drugs of pepmiddelen. Ga verstandig en zorgvuldig om met je sexualiteit. Je bent maar één keer jong en je hebt maar één lichaam.

Gods oordeel?

Er staat in vers 9 een heel opmerkelijk zinnetje: "**..maar weet dat God je om al deze dingen in het gericht zal doen komen**". Geniet van het leven, maar bedenk wel, dat je het tegenover God moet verantwoorden. Haalt Prediker met z'n linkerhand terug, wat hij zopas met z'n rechterhand heeft gegeven? Hanteert hij het oordeel van God als een stok achter de deur? Wee je gebeente als je dit of dat doet? De Here God die voortdurend op je let, die a.h.w. over je schouder meekijkt, wanneer je voor een schunnige sex-film bent opgebleven?

Ik zie het oordeel van God niet zozeer als een stok achter de deur, maar als de toetssteen voor een echt en vreugdevol genieten. Geniet je ook echt als je uitgaat? Of is genieten alleen maar aan je zelf denken, je zelf uitleven, zelfs als dat gaat over de rug van een ander.

Geniet van het leven, maar laat genieten ook echt genieten zijn, zonder een wrange bijmaak, zonder de pijn van de grens, die eigenlijk niet overschreden had mogen worden.

Wie zo weet te genieten van het leven kan de Here God zonder schaamte in de ogen kijken.

De geloofwaardigheid van de bijbel

1.

W. Smouter, Breukelen

In het boek "De geloofwaardigheid van de bijbel" snijdt dr. B. Loonstra op een open manier aan wat voor problemen we tegenkomen bij het lezen van de bijbel. De manier waarop deze Chr. Geref. predikant van Hoogeveen dit aanpakt heeft heftige reacties opgeroepen. In dit en de komende twee nummers willen we dit boek aandacht geven.

Heel lang geleden werd aan dr. Willem Ouweeneel eens gevraagd hoe het kan, dat God op de eerste dag het licht schiep en pas drie dagen later de zon. Hij wist toen te melden, dat er in de natuurwetenschap méér vormen van licht bekend zijn, zoals het fluorescerend licht en het noorderlicht, "en bovendien staat er in 1 Johannes dat God licht is". Toen ik dat hoorde, stokte er bij mij iets. Ik begreep in een flits, wat een diep onrecht je de Here God (en zijn dienstknecht Johannes!) aandoet, door dat woord uit 1 Johannes op te vatten alsof "God is licht" gewoon één van de opties voor een donkere ruimte is, naast fluorescerend licht en natrium. Waar je aan kunt zien, dat "alles gewoon letterlijk lezen" ook niet het eind van alle tegenspraak is. Later heb ik dit trouwens van dezelfde dr. Ouweeneel veel beter geleerd, toen hij vertelde: "ik heb leren zien, dat de uitspraak dat heel de bijbel 'historisch betrouwbaar' is, eigenlijk van een enorme hoogmoed getuigt. Dan hebben wij een zelf gemaakte maatlat, en we leggen die langs Gods eigen woord!".

Bepaald meer ophef

Dat zijn een paar van de herinneringen, waarmee ik begon aan de lezing van "De geloofwaardigheid van de bijbel", van de hand van dr. B. Loonstra. De auteur is christelijk gereformeerd predikant te Hoogeveen. Vijf jaar geleden promoveerde hij op een studie over de Raad des Vredes, maar zijn

jongste boek heeft bepaald meer ophef gemaakt. Sommigen spreken al van de chr. geref. Kuitert, want het gaat er in het boek heftiger aan toe dan de degelijke titel en kaft doen vermoeden. Wat daarvan te denken?

In zijn boek noemt Loonstra allerlei problemen die er zijn met de geloofwaardigheid van de bijbel en hij bespreekt dan hoe we daar tegen aan moeten kijken. Dat doet hij overigens niet op een manier van allerlei problemen zoeken om daar de bijbel dubieus mee te maken. Nee, hij zet juist in met een hoofdstuk over "Geloofwaardigheid als gegeven", waarin hij duidelijk maakt dat de bijbel niet pas geloofwaardig wordt wanneer allerlei studies er de juistheid van hebben aangegeven. Loonstra wil niet proberen om zijn geloof buiten haakjes te zetten. Wel vraagt die geloofwaardigheid steeds ook om bevestiging, onder meer in confrontatie met ongelovigen en met historisch onderzoek.

Daarna volgt een hoofdstuk, waarin de problemen met de praktische geloofwaardigheid van de bijbel behandeld worden. Trouwe lezers van Opbouw zullen hierin veel bekend materiaal tegenkomen, waaronder de vraag door wie Goliath gedood werd en de verschillende geslachtslijsten van Jezus. Ook de aardlagen en fossielen passeren de revue, alsmede de bedenkingen die wij voelen tegenover het geweld in het Oude Testament en dat wij anders denken over de plaats van de vrouw.

Deze onderwerpen zijn keurig beschreven, maar ik kwam er niet van op het puntje van m'n stoel te zitten.

Dat gebeurde wel bij de twee volgende hoofdstukken, over de manier waarop men door de eeuwen heen gedacht heeft over de aard van het gezag dat de

bijbel heeft. Origenes, Calvijn, Voetius, Bavinck, Barth en anderen komen aan het woord en als je even door het taalgebruik heen kijkt, dan vormen deze hoofdstukken een indringende beschrijving van hoe christenen zich met (veel!) vallen en opstaan verantwoord hebben over de manier waarop dat boek van 2 à 3 duizend jaar geleden voor ons nog herkenbaar kan zijn.

Drie leesregels

Twee bezinnende hoofdstukken volgen en als klap op de vuurpijl lezen we drie "leesregels", waarin dr. Loonstra het praktisch resultaat van zijn studie samenvat. De eerste twee geef ik in eigen woorden weer. Je moet bijbelse denkbeelden die bij ons niet meer overkomen niet *schrapen*, maar zoveel mogelijk *vertalen* naar onze denk-wereld toe. Ze kunnen zelfs een goede aanvulling zijn op ons beperkte blikveld. Aldus de eerste twee leesregels.

En dan luidt de derde leesregel: "Voorstellingen die niet vervangen kunnen worden zonder dat aan de betuigde heilswerkelijkheid afbreuk wordt gedaan, mogen niet vervangen worden". Dat betekent concreet, dat je volgens Loonstra de lichamelijke opstanding van Christus niet kunt *schrapen*, terwijl je bij hemelvaart en Pinksteren in het midden kunt laten of het letterlijk-historisch beschreven is.

De stormbal hijsen

Tot zover een wel heel korte weergave van Loonstra's boek, waar we nu verder op in willen gaan. Om te beginnen: is hij weer een nieuwe Kuitert? Ik zou zeggen: totaal niet. Loonstra spreekt en denkt echt vanuit de overtuiging dat ons in de bijbel een woord van Boven tegemoet komt, en dat is een beslissend verschil

Foto: Jaco Klamer/ND

dr B. Loonstra

met de leer van Kuitert. Wel legt Loonstra er veel nadruk op, dat het woord van de oneindige God heel diep is ingegaan in de taal, cultuur en beleving van mensen uit een voorbije tijd. En dat je dus niet ieder detail van de bijbel meteen als goddelijke openbaring moet beschouwen. Hij spreekt in dit verband dan van de kern die onopgeefbaar is en van de aanwas daaromheen, waar je niet te moeilijk over moet doen.

Kijk, en dan wordt het natuurlijk lastig. Want wie bepaalt er wat kern is en wat aanwas? Inderdaad, dat is lastig en ook gevaarlijk want als je eenmaal gaat knippen in de marge, dan gaat het al gauw richting kern. Begrijpelijk dat verschillende recensenten vinden dat Loonstra te ver gaat, en dat sommigen zelfs de stormbal hijsen. Enfin, u merkt dat ik een beetje om de hete brij heen draai, dus nu maar naar wat ik zelf van het boek vind: ik vind het een dappere poging om het geloof van het hart te combineren met de kritiek van het hoofd, maar ik word koud van het resultaat. Ik wil die twee kanten allebei vasthouden. Eerst van die dappere poging: het is eenvoudig een

feit dat we in onze tijd de bijbel kritisch lezen. Dat betekent dat we ons afvragen hoe dat allemaal kan en hoe je dingen moet rijmen die je echt niet vatten kunt. Je kunt die vragen wel onderdrukken, maar dan komen ze er op den duur twee keer zo hard uit. Daarom vind ik het goed en dapper als iemand dat zwijgen doorbreekt en de problemen eerlijk opsomt. Dat ik koud word van het resultaat, dat vergt meer toelichting. Want ik bedoel er niet mee dat ik omval van de ernst van de problemen die hij opsomt. Mijn probleem is met de manier waarop hij die problemen behandelt. Daarover nu nader.

Verskil in soortelijk gewicht

In feite beseft iedereen, dat er binnen de bijbel verschil is in soortelijk gewicht. Het is minder simpel om er de juiste termen voor te vinden: de kern en de aanwas; het centrum en de rand; de inhoud en de vorm of hoe dan ook. Dat verschil is er gewoon. Maar de vraag is: wat dóe je daarmee? Loonstra, die zich keurig houdt aan de regels van de westerse, analytische wetenschap, zet zijn bespreking

in bij de rand en gaat dan stapje voor stapje verder totdat je in het laatste hoofdstuk hoort waar de grenzen liggen. Of om in zijn beeld van een kern met aanwas te blijven: hij krabt veel aanwas weg om de kern over te houden. Of zonder beeldspraak gezegd: hij bespreekt allerlei kritiek die er op de bijbel is, op ondergeschikte punten en gaandeweg op steeds belangrijker punten.

En dan probeert hij om de dingen die in onze ogen ongerijmd of onmogelijk of onaanvaardbaar zijn, niet glad te strijken maar ze in zó'n perspectief te zetten, dat je ze als een deel van de aanwas gaat beschouwen. Noem eens iets: Kaïn was bang voor 'de mensen' toen er nog nauwelijks andere mensen waren. Dat lijkt een fout maar (zo betoogt Loonstra) als de bijbelschrijver nu eens iets anders bedoelde dan historie beschrijven? Dan kan de kern overeind blijven en betrouwbaar zijn, ook als je het verhaal niet letterlijk neemt.

Onbetrouwbaar?

Nog zo'n voorbeeld: Genesis 1 heeft

Pastorale notities

W.J. van der Linde, Ede

'God is de liefde'

Wat een vraag!

De kerkgangers in de speciale dienst schudden heel overtuigd hun hoofd.

Of je je voor God kunt verstoppen?

Natuurlijk niet!

God ziet alles.

Ook Jona kon niet voor God wegkruipen, al was hij voor God gevluht met een schip.

God zàg hem wel.

Ze vonden Jona maar een naar mannetje.

Hij wilde toch, dat God maar een bommetje op Nineve moest laten vallen?

Nee hoor, er was al ellende genoeg. Geef hen dan God maar, die Nineve wilde sparen.

'God is de liefde,

Hij wil mij helpen'.

Ze zongen het met volle overgave.

De triangels en de trommels kwamen van onder de stoelen vandaan. En samen met de gitaren en fluiten

maakten ze er een hemels kabaal van.

De kerkgangers zàgen het alles gebeuren door de platen, die m'n vrouw had gemaakt.

Ze volgden Jona heel precies op z'n vlucht.

Of Jona verdrongen was?

Nee hoor, de vis had hem opgeslokt.

Wie deze vis gestuurd had?

Stomme vraag.

'God natuurlijk!'

En toen de vis ziek van Jona was geworden, moest hij overgeven.

Daar stond Jona weer.

En nu naar Nineve!

De kerkgangers zagen hem preken.

Voor de kinderen.

Voor de marktkooplui.

Voor de koning.

„Nog veertig dagen! Nog veertig dagen...”

Toen gebeurde het wonder:

De mensen bekeerden zich.

God wilde hen redden.

God wil ons ook redden.

Door Jezus Christus.

'God is de liefde'.

Inez kwam met de collectezak naar voren en legde hem eerbiedig op de tafel neer.

We moesten nog een lied zingen.

Och, Inez had haar papiertje op haar stoel laten liggen. Of ze even van mijn briefje mocht meezingen?

Het lied stond bovenaan de bladzij.

Inez 'las' onderaan, maar ze zong met haar hele hart.

„Neem onze offeranden, waarmee wij dankbaar voor U staan”.

Gerrit bracht de bloemen.

„Dominee heeft netjes geprekeet”.

Het mooiste compliment dat een dominee kan krijgen.

Gods kleinoden.

Wat een blijdschap zal er geweest zijn in de hemel.

Ook de engelen hebben vast en zeker hun muziekinstrumenten van onder hun stoelen te voorschijn gehaald.

'God is de liefde'.

Bij de deur een handdruk van iedereen.

Van Janny een dikke pakkerd.

Twee zelfs.

wel wat weg van de mythen van andere volkeren. Onbetrouwbaar, zouden wij zeggen. Maar als de mensen van toen geen probleem met mythische taal hadden, zou het dan niet kunnen zijn dat de bijbel de mythische beelden ontleent aan de omgeving, maar er inhoudelijk een andere kant mee opgaat? En zo verder, tot we aan de onopgeefbare kern gekomen zijn, uitgedrukt in de derde leesregel van Loonstra: "Voorstellingen die niet vervangen kunnen worden zonder dat aan de betuigde heilswerkelijkheid afbreuk wordt gedaan, mogen niet vervangen worden".

Dat is mooi natuurlijk, en ik waardeer het ook echt. Maar waar halen we die grens nou ineens vandaan? Loonstra houdt een gloedvol betoog om aan te tonen dat bijvoorbeeld de lichamelijke opstanding niet valt te schrappen en de lichamelijke hemelvaart eventueel wel. Waar dat echt lichamen opgestane lichaam van de Heer in dat geval gebleven is, is me trouwens een raadsel.

Maar mijn punt is dit: als je hele betoog één veldslag geweest is van de rand naar het centrum toe, waarbij heel wat heilige huisjes gesneuveld zijn, waarom zou het leger dan ineens halt houden bij het bordje 'Centrum'? Het mag genoegzaam bekend verondersteld worden, dat de meeste auteurs de veldslag net iets langer voortzetten en, ongehinderd door De Derde Leesregel van Loonstra, ook de opstanding zien als een deel van het cultureel bepaalde gewaad waarin de bijbelse boodschap tot ons komt. En dat je dat dus gerust kunt schrappen zonder de boodschap te verliezen. Waarmee je uiteraard terecht komt in een lege kerk waarin nog éven gepreekt wordt: "het verhaal blijft toch belangrijk, want de opstanding maakt ons opstandig en de opwekking maakt ons opgewekt", totdat de laatste zo wijs is om het licht uit te doen. Begrijp me goed: Loonstra wil dit helemaal niet en hij gaat ook zover niet, maar het ontgaat me hoe hij eraan wil ontkomen.

n.a.v. dr. B. Loonstra, *De geloofwaardigheid van de bijbel*, Boekencentrum Zoetermeer, 1994. 228 pag., f 35,- vandaan?"

De grenzen van de verdraagzaamheid

H. de Jong, Zeist

Ter gelegenheid van het opnieuw in gebruik nemen van haar kerkgebouw (waarvan wij de medegebruikers zijn) organiseerde de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap N(ederlandse) P(rotestanten B(ond)) in Zeist een Forumdiskussie over de vraag naar de grenzen van de verdraagzaamheid, waarvoor een verscheidenheid van deelnemers met zeer verschillende achtergrond was uitgenodigd: een humanist, een rabbijn, een vertegenwoordiger van de moslimgemeenschap in ons land, een katholiek, een vrijzinnige en een gereformeerde predikant. Elk van de deelnemers hield een inleidend praatje vooraf dat de tijdslimiet van vijf minuten niet mocht overschrijden. Het mijne geef ik hier aan de lezers door.

Kerk en staat

'Laat ik beginnen me voor te stellen. Ik ben predikant bij de Nederl. Geref. Kerk van Zeist, de denominatie die in ditzelfde gebouw haar kerkdiensten houdt. Wat stelt het Nederlands Gereformeerde voor? In het eerste konvokaat staat dat ik predikant ben bij de Gereformeerde Gemeente van Zeist. Dat is onjuist. Nederlands Gereformeerd moet u meer zoeken in de richting van de Vrijgemaakten. Vrijgemaakt gereformeerd, dat is die vorm van gereformeerdzijn die in de lijn van Abraham Kuyper en van K. Schilder aan de plaats van de kerk in de samenleving gestalte wil geven. Nederlands gereformeerd is van dat vrijgemaakte een afsplitsing (om redenen die hier nu niet ter zake doen). De correctie die ik aanbreng is niet zonder belang. Ware ik van de Gereformeerde gemeente, dan zou ik mijn uitgangspunt nemen in het onverkorte artikel 36 van de Ned. Geloofsbelijdenis, dat onomwonden de *theokratische gedachte* verwoordt. (Theokratie = de

Godsregering over een volk waarbij de kerk als verkondigster van Gods Woord, zij het ook op de achtergrond, een hoofdrol speelt.) Onder invloed echter van Kuyper zijn de gereformeerden aan het begin van deze eeuw in dat artikel gaan snoeien waardoor een wat verwazigd theokratisch beeld is ontstaan. Maar er staat nog altijd in dat het het ambt van de overheid is 'niet alleen zorg te dragen voor de openbare orde en daarover te waken, maar ook de heilige dienst van de kerk te beschermen en te bevorderen dat het Koninkrijk van Jezus Christus komt en het Woord van het Evangelie overal gepredikt wordt, zodat God door ieder geëerd en gediend wordt, zoals Hij in zijn Woord gebiedt'. Zonder dat dit nog officieel ergens gezegd is, wordt echter in onze kringen algemeen afstand genomen van deze theokratische gedachte. Ze stamt uit de tijd dat ons volk nog in meerderheid op de zondag in de kerk zat. In plaats van de theokratie is nu de *scheiding tussen kerk en staat* gekomen. Dit scheidingsdenken heeft een einde gemaakt aan de gedachte dat de overheid een verlengstuk van de kerk is.

Toch zou ik dat artikel 36 in een bepaald opzicht niet willen schrappen. Het verwoordt een ideaal dat inherent is aan het christelijk geloof. Wij zijn namelijk van de vaste overtuiging dat wat wij geloven goed is voor allen. Daar kunnen wij niet over zwijgen, ook

**Wij zijn namelijk
van de vaste
overtuiging dat
wat wij geloven
goed is voor allen.**

in het politieke leven niet. Alleen zien wij nu in dat het overheidsgezag dat noodzakelijk met dwangmiddelen werkt, niet het geschikte instrument is om het geloof te bevorderen en te verbreiden. Met uiterlijk gezag kan nooit een innerlijke overtuiging overgedragen worden. In het naar buiten treden als kerk en als christenen proberen wij

dus zo tolerant mogelijk te zijn, al gaat ons dat gezien de universele waarden die wij zeggen voor te staan, niet gemakkelijk af. Tolerantie is voor iemand van een sterke religieuze overtuiging niet gemakkelijk, maar met behulp van de scheiding tussen kerk en staat of godsdienst en politiek moet ze toch beproefd worden. Geestelijk gesproken laten we dus niemand vrij, maar werelds gesproken staan we voor die opgave. Dat hier een spanningsveld ligt wil ik niet verhelen.

Tolerantie en onverschilligheid

Maar het huidige tolerantiedenken zoals dat nu onze samenleving beheerst, heeft ook iets onbevredigends. Nu de waarden waarop de samenleving gestoeld is, van hun geestelijke wortels zijn losgemaakt - en dat is een *kwalyk* gevolg van de

*...is de
verdraagzaamheid
 bezig in
onverschilligheid
 te ontaarden...*

scheiding tussen kerk en staat! - , is de verdraagzaamheid bezig in onverschilligheid te ontaarden, is ze in principe onbegrensd geworden en moet ze op de duur leiden tot onbestuurbaarheid van het gemenebest. Verdraagzaamheid moet ieders vrijheid beschermen, maar wat nu als wij nalaten die vrijheid te normeren? Dan kan in principe toch behalve de mens met een aanvaardbaar gedrag ook de mens met een onaanvaardbaar gedrag met gelijke rechten die beschermende verdraagzaamheid opeisen? Of denken we misschien dat *het algemeen belang* daar de norm en de grens voor aangeeft? Daarvoor is het algemeen belang te zwevend. Wat denkt u: Als in het Duitsland van 1933 naar het algemeen belang gevraagd was, zou Hitler dan *niet* aan de macht gekomen zijn? De meerderheid vond toen toch dat dat juist vanwege het algemeen belang moest gebeuren? Zo zie ik het enthousiast aangehangen tolerantiedenken vandaag in de crisis gebracht. Wat kan de kerk, wat kan de christen, in zo'n situatie, nu de samenleving met haar tolerantie in de impasse terecht gekomen is, anders doen dan met de profeet Jesaja zeggen: 'Tot de wet en tot de getuigenis! Zo ze niet spreken naar dit woord, het

zal zijn dat zij geen dageraad zien zullen' (Jes. 8 : 20)?'

Tot zover het gesprokene dat duidelijk in twee delen uiteenvalt. Ik hechtte eraan, alvorens het moderne tolerantiedenken te kritiseren, eerst met mijn eigen verlegenheid terzake van de tolerantie op de proppen te komen, om niet de indruk te wekken dat ik vanaf een hoge oever mijn medeburgers in nood toesprak. Ik geloof te kunnen zeggen dat dat werkte. Samen met met name de humanist (Mr Glasstra van Loon) deelden we de zorg over de huidige ontaarding van de tolerantie in onverschilligheid, al zochten we daar verschillende remedies voor. Wat artikel 36 van de NGB betreft, de lezer zal zich misschien nog herinneren dat ik daar eerder uitvoerig over geschreven heb in ons blad. Ik had daar nu gemak van, in die zin dat ik me niet geroepen voelde dat artikel door dik en dun te verdedigen. Ik pleit er al langer voor dat we op dit punt eens wat eerlijker worden tegenover onze belijdenis. Maar iedereen loopt om dat hete punt heen. Op het Paascongres van de vrijgemaakte studenten hoorde ik een uitstekende lezing van de heer Van Middelkoop van het GPV, maar ook daarvan zeg ik dat wat hij zei van geen kant te verenigen valt met de gereformeerde belijdenis op dit punt. Is men bang om het nederlands gereformeerde gelijk te geven in z'n minder rigoureuze binding aan de Drie Formulieren van Enigheid?

Boek- bespreking

Als een eenzame mus op het dak

L.F. Dros en N.J.P. Sjoer, *Als een eenzame mus op het dak*. Jan Pieter Paauwe (1872-1957) - zijn leven, zijn werk en volgelingen. De Groot Goudriaan, Kampen, 1994. 160 pag., f 39,90.

Ja, ds. Paauwe, dat is een verhaal apart. Hij was, laten we maar zeggen, een zware dominee, die in 1914 werd afgezet als predikant van de Hervormde Kerk te Bennekom. Sinds die tijd heeft hij her en der veel volgelingen gekregen, die niemand anders als profeet erkenden dan Paauwe. Zo werd het gezongen bij zijn begrafenis in 1956: „Wij zien aan ons, na al dit ongeval, geen teek'nen meer van Uwe gunst gegeven; niet één profeet is ons troost gebleven; geen sterv'ling weet, hoe lang dit duren zal”.

Over deze intrigerende man gaat dit mooi uitgegeven boek. Je ziet inderdaad een eenzame man voor je. Als je bijvoorbeeld bedenkt dat zijn vrouw na de schorsing tot aan haar dood niet één dienst heeft meegemaakt waarin haar man vooringing! Een eigenwijze man moet het ook geweest zijn, die de penningen ook maar zelf beheerde... Maar bovenal moet er iets aan hem geweest zijn, waardoor hij een onuitwisbare indruk maakte. De beide auteurs leggen 's mans leer ook uit: bekering in een punt des tijds, en dan ook totale zekerheid van je behoud. En wie dacht dat hij het licht nog wel niet gezien had, maar toch wel een beetje grond had, die werd het weggeslagen. „Zegt niet: 'Een mensch kan toch nog wel wat hebben, al is hij met Christus niet vereenigd en van God in Christus gerechtvaardigd'. Nu moet ú mij eens zeggen, wat een mensch kan hebben vóór de vereeniging met Christus. Ik zeg u, dat hij niets anders heeft dan wat zijn verdoemenis nog zwaarder zal maken, zoo er geen vereeniging met Christus volgt.” Dit voorbeeld heb ik via een telefoonlijn uit een computer in Veenendaal heb gehaald. Of we ook in een rare tijd leven! Ik ken mensen die nóg de schade ondervinden van opvoeding in de geest van Paauwe. Toch kan ik in zijn preken iets van een echte christelijke gedrevenheid vinden en ook wel herkennen. De verhalen over zijn kerkrechtelijk gelijk tegenover de Hervormde Kerk stoten echter af. Is dat ook niet het meest trieste, dat zijn volgelingen nu eenzame musjes op een *verlaten* dak zijn geworden?

W. Smouter, Breukelen

Georgië, waar leven kostbaar is

2. Culturele fouten, geestelijke zegen

P.J. van Kampen, Ede

Bij mijn reizen door Oost-Europa heb ik net iets teveel gezien en gehoord om me heel gerust te laten zijn op de invloed van Westerlingen in die regio. Met andere woorden, de vraag moet steeds opnieuw worden gesteld: hoeveel goed doen wij daar als buitenlanders eigenlijk? Wie op dit gevoelige punt niet met toch wel kritische overdenkingen wil worden geconfronteerd - het is immers fantastisch wat wij gelovigen er allemaal mogen doen - wordt het advies gegeven om dit stuk over te slaan. Het zal ons in dat geval waarschijnlijk maar node-loos verdrieten!

Wat harde noten

Ik denk dat ik, nu ook weer aan de hand van mijn ervaringen in Tbilisi, maar eens een paar harde noten moet zien te kraken aangaande de hulp die Christenen in het voormalige Sowjet-blok vaak geven. Ik hoop daarbij voor onheusheid te worden behoed, maar ik moet toegeven dat ik me een aantal keren buitengewoon gestoord heb aan dingen die ik daar waarnam.

Ik doe dat aan de hand van een serie ervaringen die ik daar heb gehad met een groep Amerikanen die er evangelisatiewerk bedreven, dat wil zeggen die er een week lang 'n groot theater in Tbilisi hadden afgehuurd en vervolgens weer vertrokken. Dat het om Amerikanen ging is een historisch feit dat niet te veranderen valt. Dat onze Amerikaanse broeders en zusters gehandicapt worden door een monumentaal gebrek aan cultureel inzicht en dito gevoeligheid is een conclusie die ik zelf op basis van een aantal ervaringen onontkoombaar acht. Desondanks heeft het volgende verhaal verdere reikwijdte dan hun optreden alleen; het zegt ook wat over ons, vrees ik!

Om nog wat meer te nuanceren, ik

bewonder Amerikaanse broeders en zusters vaak om hun onbekrompen getuigenis van wie Christus voor hen is; in vrijmoedigheid aangaande hun geloof zijn ze ons vaak ten voorbeeld. Ook heb ik bij hen vaak grote gulheid in het delen van geld en goed ervaren, niet zelden, opnieuw, tot onze beschaming. Sinds ik drie jaar geleden in Chicago een week bij de Jesus People verbleven heb, heb ik een huizenhoge bewondering voor die leefgemeenschap van 600 mensen en heb ik hen collectief in mijn hart gesloten. Het is onvoorstelbaar wat die voor hun medemensen in een noodlijdende woonwijk van de miljoenenstad overhebben! Zeg mij geen kwaad over de Jesus People van Chicago, ondanks hun wel heel andere christelijke cultuur! Met die voorbeelden geef ik al aan hoe we ons moeten hoeden voor enige generalisatie over de Verenigde Staten en haar bevolking: die zijn zo divers dat er grote kans is mis te schieten, als je uitspraken erover doet.

Maar toch: waarom zo stom?

En toch moet me ook het volgende van het hart: waarom doen ze continu nu zo stom in Oost-Europa? Een paar voorbeelden die me hartzeer geven, die niet opbouwen ook, maar die toch maar eens verteld moeten worden. Zeker niet tot vermaak, maar wellicht wel ter lering. En zo misschien toch tot opbouw van ons allen.

Toen ik, vlak na de Wende, enige tijd in Roemenië doorbracht (wie van de lezers is daar sinds die tijd niet geweest, vraag je je wel eens af) hoorde ik het volgende wrange verhaal. Op een specifieke zondagmorgen in de zomer van 1990 meldden zich bij een specifieke predikant in een specifieke kerk in een stad in Roemenië 47 (!) buitenlandse predikanten die allemaal van Godswegen het op hun hart hadden gekregen om die ochtend het woord tot die specifieke roemeense gemeente te richten! Naar ik vernam, getuigde de geest van die specifieke predikant niet met hun geest dat deze dingen zo moesten zijn en kwam er geen van hen op de kan-

sel! Naar ik begreep, is de predikant in kwestie later voor een jaar studieverlof naar een van onze gerenommeerde theologische instituten in het Westen gereisd, maar in feite was hij overspannen. Hij had, met Gods genade, de druk van Ceaucescu's genadeloze regime verdragen, maar het nimmer aflatende religieuze toerisme uit het Westen was hem teveel geworden... Eerlijk is eerlijk, het ging daarbij niet uitsluitend om Amerikaanse predikanten, maar die waren er wel in groten getale bij, vaak van een grote groep gemeenteleden vergezeld. Zo heb ik althans begrepen.

Ik heb het in Boedapest meegemaakt dat een vriend die IFES-stafwerker was (hij deed dus christelijk studentenwerk) ons bij een wandeling door de stad voorstelde samen even bij de pas geopende MacDonald's langs te gaan. Hij ging daar vaak even kijken, vertelde hij, om pastorale redenen. Kort na hun Wende had ook een groep toegewijd gelovige Amerikaanse tieners besloten om een klein jaar naar Hongarije te gaan. Ze wisten dat er in dat land, net als overal in Oost-Europa trouwens, jonge mensen Engels wilden leren; niemand wilde meer Russisch in het pakket, overal was het Engels. Wel, leeftijdgenoten zouden zij Engels gaan leren en als basistekst daarbij vooral het Nieuwe Testament gebruiken. 'n Prima plan dat helaas niet zo prima uitwerkte! Die kinderen kregen namelijk in de kortste tijd hevige heimwee, wat ik heel goed kan begrijpen en hun geenszins kwalijk neem. Je begrijpt van het Hongaars helemaal niets en de Hongaarse samenleving is bepaaldelijk anders dan de Amerikaanse. Om toch een vleug van thuis te hebben ging een aantal dagelijks mismooide de kaken zetten in een "Big Mac" of een ander stuk vlees van Amerikaanse herkomst. Mijn toch al uiterst druk bezette Hongaarse vriend had zo een aanzienlijke taakverzwaring om die (naar ik meen dertig) lieve jongelui uit de States enige pastorale zorg te bieden...

Een derde voorbeeld - en dan houd ik

op met mijn akelige en narrige verhalen - betreft Bulgarije. Daar ben ik vrij vaak geweest en elke keer hoorde ik van nieuwe gemeenten die ten prooi dreigden te vallen aan de zgn. "Prosperity teaching". Dat is de leer, die in bepaalde "extreme Pinksterkring" in de VS en ook in Europa, m.n. Zweden, voorkomt, dat een mens van God alle gezondheid en goed ontvangt dat maar nodig is, **mits** hij of zij voldoende geloof heeft! "We hebben immers een rijke God die zegt: 'Van mij is het zilver en van mij is het goud!' Wel, dat zgn. "Health and Wealth-Gospel" heeft heel wat schade in Oost-Europa veroorzaakt. Anderhalf jaar geleden hoorde ik bij een bezoek aan Sofia van een Pinkstergemeente waar ik een jaar tevoren uitgenodigd was om lezingen over sekten te geven en waar ik ook op de zondag geprekeet had, een gemeente van ongeveer 200 leden, een heel actieve gemeente. Kort tevoren was er echter rampspoed gekomen in de vorm van "evangelisten" die met mooie woorden en een boel westers geld kans hadden gezien binnen een maand die gemeente in drie stukken uiteen te laten vallen. Het getuigenis naar buiten was enorm verzwakt en de dominee was inmiddels mismoedig naar Amerika gegaan waar hij was gaan studeren. Als ik dat soort verhalen hoor, (en, zoals gezegd, die heb ik nog wel eens gehoord) voel ik me in opperste staat van razernij en bestaat er de stellig af te keuren, maar desondanks hevige neiging om zulke

evangelisten naar de buitenste duisternis te verwijzen. A plague on their house!

Een grootse campagne

Met dit soort voorvallen in gedachten was ik op zijn minst afwachting wat de Amerikaanse "zendelingen" uit North en South Carolina voor ons in petto hadden. Ze hadden een week lang een groot theater in Tbilisi gehuurd om er evangelisatiemeetings te houden. De zaal is te vinden aan het einde van de elegante Rustavelli Boulevard, twee jaar geleden nog toneel van hevige gevechten tussen aanhangers van de wettig gekozen president en maniak Sviad Gamsachurdia en zijn tegenstanders. In de gevels van een aantal belangrijke gebouwen op 3 minuten lopen afstand van het theater zijn nog de sporen van mitrailleursalvo's te zien; een paar destijds uitgebrande gebouwen staan sinds kort in de steigers.

Het forse theater, waar naar schatting zeker 500 mensen kunnen zitten, is de eerste avond bepaald niet vol. De organisatoren van een of andere "Russia mission" die voor de tweede keer in successie de Georgische hoofdstad als reisbestemming gekozen hebben kijken ietwat mismoedig, als ze de ongeveer 150 mensen zien zitten. Op het podium zitten de Amerikaanse gastheren en een vertegenwoordiging van de (grotendeels Duits of Russisch sprekende) Lutheranen en de Baptisten, zowel de geregistreerde als de

niet-geregistreeerde variëteit. (Nu de communistische druk is weggefallen is dit onderscheid nauwelijks nog relevant en men werkt ook op grote schaal samen.) Ook zit er een man van het Leger des Heils, waarvan ik de aanwezigheid in Georgië vorig jaar niet had opgemerkt. Dat klopt ook, blijkt later; ze zijn sinds kort in Tbilisi actief.

Dan begint de bijeenkomst en ik krijg het tegelijk een beetje benauwd. Zonder nadere aankondiging beginnen vier broeders uit de States 'n paar liederen te zingen in "close harmony" stijl; ook mijn ondeskundig oor krijgt de indruk dat dit een stijl is die in de VS in de jaren '60 al lichtelijk archaïsch genoemd zou zijn. Erger, een goede georgische vriend trouwt me later toe dat deze muziek voor de Georgiërs niet alleen heel ongewoon is, maar ook meer dan een beetje komisch! Nog erger, er kan vermoedelijk niet meer dan een tiental Georgiërs in de zaal de (verder voortreffelijke) tekst verstaan. Er wordt niet vertaald. Dan komt de eerste spreker die begint met de eigen teamgenoten te complimenteren met hun offerbereidheid om op eigen kosten hier te zijn! Al gauw zegt hij: "Let's bow our heads in prayer" en voert de uitstekende vertaler dat heeft kunnen weergeven, is hij al halverwege zijn gebed. Zonder een seconde tussentijd wordt er gebeden! De Georgiërs zijn echter al sinds decennia (of eeuwen) gewend om bij het gebed te gaan staan. En zo gaat de hele menigte staan, als de "preacher" al bijna aan het eind is van zijn gebed om Gods zegen! Net zo erg vind ik het dat de man van het Leger des Heils, die later bij zijn verhaal ook een Amerikaan blijkt te zijn, als enige bij het gebed blijft zitten, en nog wel op het podium. Het hele team buitenlanders is langzamerhand ook in de benen gekomen, maar hij niet! Nog erger, zo mogelijk, is het gegeven dat hij zijn eigen korte boodschap begint met "Slavo na Boga". Dat is een waarlijk voortreffelijke christelijke groet, mits je in Rusland bent, of eventueel in Bulgarije. De Georgiërs zijn echter geen Russen! Ze hebben eeuwen tegen de machtige buur in het Noorden gevochten. Hun taal en cultuur vertoont ook niet de minste verwantschap met de Russische. Hen aanspreken in het Russisch is dus ongeveer net zo gevoelig als het aanspreken van een Nederlandstalig gehoor in het Duits! (Waarbij naar ik meen, de Georgiërs heel wat meer acute reden tot zorg om het gedrag van de Russi-

Kaarten worden uitgedeeld bij evangelisatie-campagne

sche beer hebben dan wij ten opzichte van onze Oosterburen.) Desondanks komen na deze culturele "oneffenheden" zeker 35 mannen, vrouwen, tieners en kinderen naar voren, als de vraag wordt gesteld wie bij Jezus Christus wil horen... En dan ben ik daar, ondanks opkomende skepsis aangaande de organisatie en het gebeuren, toch wel danig van onder de indruk. Je kunt van de methode denken wat je wilt, als zo'n groot aantal mensen te kennen geeft, in een voor hen vreemde culturele context, dat ze Christus willen volgen en dat ze nader onderricht willen ontvangen, dan ervaar ik dat toch als een moment van wijding.

De volgende avond om 18.00 uur zitten er meer mensen in de zaal dan de avond tevoren. Mijn vrienden hebben erop gestaan dat ik ook wat mag zeggen en dat doe ik dus ook, met vreugde; diep in m'n hart voel ik me toch altijd een beetje evangelist. Dan bestaat een van de teamleden het echter om de toespraak die uitmondt in de oproep om naar voren te komen te houden met een Russisch sprekende tolk. Inderdaad, bijna het hele volk van Georgië verstaat die taal, maar het is niet hun eigen taal! Wonderlijk dat er ook dan een aantal mensen naar voren komen. Dat ervaar ik, zonder cynisme, als een werk van Gods Geest. Maar hoe je nu zo stom kan zijn dat je je boodschap niet in de taal van 95% van de aanwezigen doet is iets dat me in elk opzicht ontgaat!

Kwalijk

Ronduit boos word ik twee dagen later, als we uitgenodigd zijn voor een samenkomst van een Joods-Armeense huiskerk. We zijn bijeengekomen in een aardig ingericht huis in de tragisch vervallen wijk in de oude (vanouds schilderachtige) binnenstad van Tbilisi, vlakbij de gehavende synagoge die op instorten staat. De vijftientig aanwezigen, onder wie opmerkelijk veel jongeren, zingen liederen in het Ivviet, maar ook Russische en Armeense liederen worden gezongen. 't Is snel duidelijk dat de kern van de gemeenschap uit Messias-belijvende Joden bestaat. De muzikale begeleiding is bijzonder goed; een jonge Joodse vrouw die voortreffelijk piano speelt en twee meisjes van rond de twaalf jaar zingen de sterren van de hemel! Als we al even bezig zijn, horen we gestommel op de trap en komen acht keurig in pak gestoken Amerikaanse heren als

Mormonen in ganzepas de kleine ruimte binnen. En wat is het eerste dat we zien? (Ik sta vlak bij de deur dus ik zie het op een meter afstand.) Het eerste dat we zien is een draaiende videorecorder. De eerste in de rij wil kennelijk graag authentieke plaatjes voor thuis meenemen en dus zien we, ongelogen waar, eerst een zoemende camera voordat we iets meer van de broeders ontwaren. Daardoor ben ik - u raadt het al - behoorlijk gepikeerd, maar het wordt nog erger bij de preek. Om daar iets van toe te lichten moet ik even een omweg maken. De afgelopen winter is in Tbilisi bitter geleden. Er was bijna geen olie of gas of electriciteit en de winters daar zijn kenmerkend voor een landklimaat. Er is dus echt kou geleden. Nieuw en zonder precedent was het feit dat zelfs de Universiteit drie maanden gesloten geweest is. De reden was simpel: De studenten bleven massaal thuis! Deze studenten krijgen maandelijks ongeveer 30 cent studietoelage; dat is, naar elke denkbare berekening, niet veel! Ze kunnen daardoor alleen de allergeodkoopste vorm van transport kiezen en dat is de ondergrondse. Door de electriciteitsschaarste en de beperkte olievoorraad werkte de Metro echter niet en dus werden de colleges, waar men altijd al vanwege de kou de jas aanhield, helemaal gemedend. Tbilisi telt een miljoen inwoners en het is een zeer langgerekte stad langs de rivier; mensen konden gewoon niet komen! Dat moet je weten als achtergrond bij de preek, die een proeve was van contextualisatie. Na een aanloop over het heil in Christus werd breed uitgeweid over 't hemelse Jeruzalem. Er werd uitvoerig gerept van de paarden poorten en de gouden straten. Vervolgens zegt dan de aardige Amerikaanse gastspreker die een en ander dichtbij zijn gehoor wil brengen: "En daar zullen we geen financiële problemen meer hebben. En geen energieschaarste of tekort aan electriciteit, want Jezus zal ons Licht zijn!" Ik sta werkelijk perplex! Ik geef toe dat ik de eeuwigheid nog zelden heb gezien vanuit het standpunt van de (dan overwonnen) energieschaarste, maar toch lijken me er bepaalde vragen in te brengen tegen deze exegese. En meer nog tegen de toepassing!

En toch...

U merkt het. In twee weken hernieuwd verblijf in Tbilisi en andere plaatsen heb ik me soms stevig geërgerd. En toch is dat het enige niet. Elke avond komen meer mensen het theater in;

na drie avonden zit hij echt vol. En er gebeuren dingen! Op de derde avond komen er minstens vijftig naar voren. Opnieuw veel tieners, zowel jongens als meisjes, maar ook veel mensen van middelbare leeftijd, moeders met hun soms kleine kinderen. En ouderen; ik zie diverse zestigers of mensen in de zeventig, onder andere een man met een imponerende witte baard. Een vrouw die vlakbij me op het podium in de groep staat, slaat fervent kruisjes, als de vraag wordt gesteld of ze Christus volgen wil en of ze Hem wil gehoorzamen, maar dan steekt ze wel haar hand op. Mijn goede vriend Malkhaz Songulashvili, nu president van de Unie van Baptisten in Georgië en voorganger van de grote Baptisten-gemeente van de hoofdstad, pastor Harri Asikov van de Lutheranen en nog een aantal anderen staan er bij, als men naam en adres invult op kaartjes die in dossier gehouden worden; die krijgen christelijk materiaal toegezonden en komen op een lijst van mensen die bezocht zullen worden. Iedereen krijgt een christelijk boek mee; sommigen koesteren dat zichtbaar, als ze van het podium naar beneden komen.

Elke avond komen er meer mensen naar voren. Wat dat in de praktijk van hun leven betekent weet ik niet, maar het feit als zodanig kan je niet loochenen.

En na die week gaan al die waarde Amerikaanse broeders weer naar huis, naar vrouw en kinders in Charlotte of Charleston of Baton Rouge, want er kwam er ook een uit Louisiana. Wat blijft er van hun werk hangen? Was het uitsluitend vreemde culturele import die niets heeft voorgesteld? Of zijn er in Tbilisi werkelijk "zielen gewonnen voor de eeuwigheid" die mogelijk niet gewonnen zijn zonder hun aanwezigheid? Gelukkig hoef ik op dat soort vragen geen antwoord te geven. "Of iemand staat of valt gaat alleen zijn Heer aan", zegt Paulus. Zij gaan na een week Georgië weer naar huis. En ik? Ik ook. Bij mij waren het bijna twee weken, maar ook voor mij geldt: ik ga weer naar huis. Met enige spijt, want ondanks verlangen om eigen vrouw en gezin weer te zien, zijn deze mensen me opnieuw weer lief geworden, meer nog dan de vorige keer. Ook voor mij geldt dat de beoordeling van het werk en het verlenen van de zegen aan dat werk alleen toe komt aan de Heer van de Oogst.

Recht op een gaaf leven

H. Algra, Den Helder

Voor mensen die betrokken zijn bij de psychiatrische hulpverlening was de naam van Luitsen Koetsier geen onbekende. Jarenlang was hij actief binnen de Cliëntenbond. In depressieve toestand beëindigde hij in de herfst van 1992 zelf zijn leven.

Onder redactie van Luitsens ouders verscheen een bundel met bijdragen van Luitsen en van andere betrokkenen. De bundel is een plakboek vol herinneringen. Kernthema is een uitspraak van Luitsen zelf: "Ik ben niet depressief geboren, maar depressief gemaakt." Zo'n thema vormt uiteraard niet de inleiding tot allerlei verheven gedachten over de goedheid van de mens.

De oorlog leeft nog....

Volgens de ouders van Luitsen zijn er twee hoofdoorzaken voor zijn steeds terugkerende depressies. De eerste is de zgn. 'tweede-generatie-oorlogsproblematiek'. "De oorlog leeft nog" schrijft de Israëlische psycholoog Chajim Dasberg. De onveiligheid die ouders als gevolg van traumatische ervaringen in hun vroege jeugd hebben ervaren, heeft gevolgen voor hun opgroeiende kinderen. Toen Luitsens moeder 5 jaar oud was, werd haar vader door de Japanners afgevoerd en kwam ze zelf in een Jappenkamp terecht. Daarmee stortte haar veilige wereldje in. Bij Luitsen komt dit thema nog op een heel andere manier terug. Toen hij 5 jaar oud was, woonde de familie (opnieuw) in Indonesië. Zijn moeder moest toen vanwege een zware depressie worden opgenomen. Daarmee stortte zijn veilige wereldje in. "Het leek alsof de geschiedenis zich herhaalde" schrijft zijn moeder. De ouders verwijten de psychiatrische hulpverlening dat men de gevolgen van de 'tweede-generatie-oorlogsproblematiek' niet heeft onderkend. De psychotherapeut Sanny Herman schreef voor de bundel een inzichtgevende bijdrage over kenmerken en gevolgen van deze problematiek.

Pesten op school

De tweede reden, die de ouders noe-

men als oorzaak van Luitsens depressies, is het feit dat hij jarenlang werd gepest op school. Het verwijt aan het adres van het onderwijs is dat men het pesten op school niet heeft gezien of niet heeft willen zien. Thuis praatte Luitsen er nauwelijks over dat hij gepest werd. Hij heeft er echter chronische gevoelens van onveiligheid overgehouden. In het boek vinden we een bijdrage van Luitsen over 'pesten op school'. Daarnaast schreef Bob van der Meer, psycholoog en onderwijskundige, voor het boek een hoofdstuk over dit onderwerp: "Het gepeste kind - de zondebok in de klas." Gelukkig is er tegenwoordig op scholen meer aandacht voor dit onderwerp. Het hoofdstuk dat Van der Meer heeft geschreven is eigenlijk verplichte kost voor

*"Ik ben niet
depressief geboren,
maar depressief
gemaakt."*

onderwijsgeevenden: in kort bestek worden hier veel aspecten beschreven.

Werk voor de Cliëntenbond

In het boek vinden we de tekst van toespraken die Luitsen heeft gehouden, alsmede publikaties die hij heeft geschreven. Vanuit de Cliëntenbond heeft hij voortdurend gevochten voor de rechten van (ex-)psychiatrische patiënten. Hij publiceerde en sprak o.a. veelvuldig over de toepassing van de 'Electroshock', over het thema 'Dwang' en over het recht op inzage in dossiers door de patiënten. Die strijd bracht hem in aanvaring met de 'gevestigde psychiatrische orde'. Passend in de sfeer van (een min of meer intern orgaan van) de Cliëntenbond worden enkele aanvaringen met naam en toenaam beschreven. Je vraagt je alleen wel af hoe het zit met de rechten van die (beroepsmatig) betrokkenen, nu zo'n verslag in een (meer externe) publikatie terecht is gekomen.

Machteloosheid

Wie de inhoud van 'Recht op een gaaf leven' tot zich door laat dringen, kan

niet ontkomen aan gevoelens van machteloosheid.

Aan de hand van dagboekfragmenten en foto's vormt de lezer zich een beeld van Luitsen. Zijn moeder beschrijft (zeer summier) aspecten uit zijn levensgeschiedenis. Dan gaat hij aan de V.U. economie studeren. Op zijn 20e jaar volgt de eerste diepe depressie. "Drama in x bedrijven van de onvoltooibare Luitsen Koetsier, zoals hij bij zijn leven genoemd werd". Vanaf zijn eerste psychiatrische opname vocht Luitsen voor de rechten van psychiatrische patiënten, maar men kan veronderstellen dat de energie die deze strijd hem kostte ook heeft bijgedragen aan zijn vroege dood. Ook de ouders hebben gevochten. Na de dood van Luitsen was die strijd allerminst voorbij....

De inhoud van het boek riep bij mij vragen op. Het zijn vragen op pastoraal, ethisch, pedagogisch en psychologisch gebied. Veel meer riep het boek weer die ene fundamentele vraag op: waarom moet een jong, kwetsbaar en veelbelovend leven zó eindigen?

Hopelijk groeit met het lezen van dit boek het begrip voor de positie van mensen die vastlopen, voor hun ouders en verdere familie. En niet te vergeten: begrip voor het kind dat gepest wordt op school.

N.a.v.: Henk en Tineke Koetsier-Korvinus: *Recht op een gaaf leven; 131 pagina's, f 22,50. Uitgave: Kok, Kampen; 1994*

Een cruciaal moment? (1)

Heeft het lijden zin?

Henk G. Geertsema, Ede

In september vorig jaar is Ds. R.R. Ganzevoort, nu Nederlands Gereformeerd predikant in Doorn, gepromoveerd op het proefschrift *Een cruciaal moment. Functie en verandering van geloof in een crisis. In Opbouw heeft Ds. Smouter toen zowel aan de promotie als aan het boek aandacht besteed. Maar het boek is het meer dan waard er uitvoerig op terug te komen. De thema's die aan de orde worden gesteld, zijn van wezenlijke betekenis. Zij raken de kern van ons geloof: wat kan het geloof betekenen in onze gesecculariseerde tijd en in crisissituaties in het bijzonder?*

Inleiding

Het boek is een echte dissertatie, een studie die blijk geeft van wetenschappelijke bekwaamheid, al was het alleen al door de indrukwekkende hoeveelheid literatuur die verwerkt is. Toch klinkt de existentiële betrokkenheid bij de vragen van het geloof, die aan het eind bij wijze van epiloog kort onder woorden wordt gebracht, in het hele boek door.

Wat Ganzevoort probeert is tweërlei: hij doet verslag van een onderzoek naar de wijze waarop een crisiserfaring en de verwerking daarvan samenhangt met geloof. Tegelijk probeert hij duidelijk te krijgen wat een crisis eigenlijk is en welke betekenis het bijbelse geloof voor de verwerking daarvan kan hebben. Het eerste onderzoek is empirisch: 39 personen die op de een of andere wijze een crisis hebben doorgemaakt, zijn door verschillende studenten uitvoerig geïnterviewd in verband met de vraag hoe daarbij hun geloof een rol gespeeld heeft. Het gaat daarbij onder anderen om kinderen van gescheiden ouders, jonge weduwen en weduwnaars, mensen met een ernstige lichamelijke handicap en ouders van dubbel gehandicapte kinderen. Ganzevoort heeft de gegevens uit deze interviews verwerkt en geprobeerd daaruit conclusies te trekken. De belangrijkste conclusie is wel dat de betekenis van het geloof voor de verwerking van een crisiserfaring

ring sterk bepaald wordt door de 'sociale context', dat wil zeggen door de vraag of in de jeugd van de betrokkenen het geloof in de relatie vooral met de ouders positief is beleefd en of in de tijd van de crisis zelf er een sterke verbondenheid is ervaren met medegelovigen.

Deze meer empirische kant van het onderzoek zal ik verder laten rusten. De conclusie spreekt voor zichzelf: zij onderstreept nog eens het belang van de als echt ervaren geloofsgemeenschap, in het gezin en in de gemeente. Wel had ik graag meer aandacht gezien voor de vraag in hoever de inhoudelijke kant van het geloof hierbij ook van betekenis is. Ik zal me echter beperken tot de andere kant van het boek, waarin de inhoudelijke kant wel uitdrukkelijk aan de orde komt, de hoofdstukken waarin vanuit de psychologie en de theologie verder nagedacht wordt over de verhouding van crisis en geloof, uiteindelijk gericht op het pastoraat. Daar ligt voor mijn besef het hart van het boek en van de schrijver. Dit gedeelte heeft in de besprekingen die ik heb gelezen, ook de meeste vragen opgeroepen.

De noties die in de verschillende reflecties op geloof en crisis centraal staan, zijn 'verhaal' en 'zingeving'. Reeds in eerdere publikaties zoals *Levensverhalen* (1989) en *Mag ik er zijn?* (1990), had Ganzevoort laten merken hoe belangrijk voor hem de levensverhalen zijn, voor het verstaan van de Bijbel en voor het pastoraat. In zijn dissertatie wordt deze benadering voortgezet. In twee artikelen wil ik op de betekenis van het 'verhaal' wat dieper ingaan, ook omdat Ganzevoort in zijn benadering niet alleen staat. Zonder de positieve betekenis ervan te ontkennen wil ik toch vooral een aantal problemen laten zien. Het gaat me vooral om twee vragen: 1. Wat is de plaats van 'zingeving' in het verhaal? 2. In hoever kan de notie van het verhaal helpen om de Bijbel te verstaan? Dit klinkt natuurlijk nogal abstract. Ik hoop dat in het vervolg zal blijken dat het wel degelijk gaat om de concrete vraag wat het geloof in onze gesecculariseerde tijd en in crisissituaties in het bijzonder kan betekenen.

Het eigenlijke motief

'Wat kan God nog voor ons beteke-

nen? Dat is de vraag die mij het meest heeft beziggehouden.' ...

'Het grote probleem waar we voor staan is niet anders dan de werkelijkheid die geschonden en gescheiden is. We zijn God kwijt, en het ergste is dat we Hem niet terug kunnen vinden. Ieder antwoord dat een logisch verband aanbrengt tussen de pijnlijke werkelijkheid en de belofte van het geheerde Koninkrijk is noodzakelijkerwijs gekunsteld en menselijk. Pas wanneer we dat besef werkelijk laten doordringen in ons geloof, in de kerk, in de theologie en in het pastoraat, dan pas kunnen we opnieuw gaan zoeken naar de betekenis van het heil.' ...

'De confrontatie met de afgrond van het lijden schreeuwt om de boodschap van Gods heil. Het is mijn persoonlijke overtuiging en ervaring dat God in Jezus Christus nog steeds (en mis-

'De confrontatie met de afgrond van het lijden schreeuwt om de boodschap van Gods heil.'

schien wel meer dan ooit) alles voor ons kan en wil betekenen.'

Deze passages komen uit de slotwoorden van het boek: 'bij wijze van epiloog - een persoonlijk perspectief' (367-368). Zij geven aan waar het Ganzevoort ten diepste om gaat. De formulering van de vraag is misschien niet zo gelukkig. Is het echt een kwestie van kunnen? Moet, gezien de formulering van het probleem, het perspectief niet ook omgedraaid worden, kritisch naar onszelf: wat willen wij God voor ons laten betekenen? En: wat willen wij nog betekenen voor God? Maar de bedoeling is duidelijk: de nood en de vragen moeten ernstig worden genomen. Pas dan kan de diepte van de boodschap van het evangelie weer worden verstaan. Gemakkelijke antwoorden sluiten de toegang tot het horen van het woord van God af. Voor echt geloof zijn ze een hindernis geworden. We moeten daarom ook niet proberen de heden-daagse mens daarmee nog te berei-

ken. Als dat nog werkt, is het eerder een vlucht dan echt geloof dat we een antwoord krijgen op de vraag naar het waarom. De werkelijkheid die we ervaren wordt niet doorzichtig tot op God.

Stem en tegenstem

Ik beluister bij Ganzevoort hetzelfde motief als in de boeken Job en Prediker. In de Bijbel als het woord van God door de Heilige Geest klinken stem en tegenstem. Zo kunnen Job en Prediker gehoord worden als reactie op een verkeerd omgaan met de wijsheid van het Spreukenboek. In dit laatste boek is het grondmotief dat vanuit de vreze des HEREN inzicht in de werkelijkheid verworven kan worden. Vragen vinden een antwoord als op de juiste manier wordt gezocht. (Vergelijk bijvoorbeeld Spr. 2:1-6). Wie de HERE erkent als Schepper en Verlosser en luistert naar wat in zijn opdracht wordt onderwezen, vindt zijn weg in het leven. Wie in het licht van het woord van God de werkelijkheid onderzoekt, gaat dingen begrijpen. Dat is wat wijsheid wordt genoemd. Maar als dit inzicht wordt gebruikt om met pasklare antwoorden aan de diepte van de vragen voorbij te gaan, dan wordt wijsheid tot dwaasheid. Dat laten de boeken Job en Prediker zien. De antwoorden van de wijsheid zijn bij de vrienden van Job tot een dogma geworden en zij brengen daarmee Job tot een steeds grotere wanhoop. Zij luisteren niet, zij horen hem niet in zijn klacht (Job 6). Job leert vertrouwen zonder te begrijpen. Ook in het boek Prediker wordt duidelijk hoe weinig de werkelijkheid doorzichtig kan zijn tot op God. De wijsheid, het inzicht dat we kunnen verwerven, ook in het licht van het woord van God, blijft beperkt. De Bijbel zelf wordt misbruikt, als we voorbijgaan aan echte ervaring die in vragen,

klachten, protesten en misschien wel in vloeken wordt uitgeschreeuwd. Je kunt je afvragen of Ganzevoort met zijn tegenstem niet iets verder gaat dan Prediker en Job. Uit stelling 11 bij zijn proefschrift is duidelijk dat hij moeite heeft met de wijze waarop in Zondag 10 van de Heidelbergse Catechismus over Gods voorzienigheid wordt gesproken. Kunnen we van alle dingen die ons overkomen, nog zeggen dat ze ons 'van zijn vaderlijke hand toekomen'? Als ik hem goed begrijp, vindt Ganzevoort dat hier het verband tussen de gebrokenheid die wij ervaren, en God te rechtstreeks wordt gelegd. En hem moet op zijn minst worden toegegeven dat de formulering op zich voor misverstand vatbaar is. Ze mag dan ook niet worden losgemaakt van wat in antwoord 28 wordt beleden: dat niets wat ons overkomt, dat geen schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde van God, omdat Hij alles in zijn hand houdt. Er is niets sterker dan zijn liefde. Daarom is wezenlijk voor het geloof, dat wij, wat er ook gebeurt, en met dat wat er gebeurt, in Gods hand zijn. Hij regeert! Ondanks verzet, kwaad, zonde. Doorzichtig wordt het niet. Aan Job wordt de achtergrond van wat hem overkomt, zoals die in de eerste twee hoofdstukken wordt verteld, niet duidelijk gemaakt. Maar juist in verband met het belijden van Zondag 10 is die achtergrond veelzeggend.

Verhaal en zingeving

Ik laat de problematiek van Zondag 10 verder rusten. Het gaat ons immers om de betekenis van het 'verhaal'. Ook daarbij speelt de vraag naar de zin van het lijden een grote rol. Wat ik wil proberen te laten zien is dat hier bij Ganzevoort een tendens aanwezig is vergelijkbaar met wat hij in verband

met Zondag 10 afwijst. Daardoor ontstaat er in zijn boek een eigenaardige spanning.

Wat is de primaire betekenis van het levensverhaal? Daarmee plaatsen we de gebeurtenissen van ons leven in een zinvolle samenhang. Een verhaal is altijd meer dan een opsomming. De betekenis die de geboorte van een kind heeft voor de ouders hangt samen met de omstandigheden waarin het geboren wordt: is de relatie tussen de ouders goed? Staan ze op het punt te verhuizen? Is er genoeg te eten? Enzovoort. Iedere gebeurtenis staat in een bepaalde samenhang. Juist daardoor krijgen ze hun bijzondere betekenis. Een verhaal laat deze samenhang zien. Zo zien we in ons levensverhaal wat we hebben gedaan, wat ons is overkomen, de omstandigheden van ons leven, in een bepaald verband. We ontdekken een bepaald patroon - positief, negatief, meestal gemengd. We leven met bepaalde verwachtingen. En zo kunnen we het leven aan. In ons levensverhaal blijkt hoe we de zin van ons leven ervaren. In ons levensverhaal wordt duidelijk wie we zijn, onze identiteit. Gebeuren er nu ingrijpende dingen, zoals een ongeluk waardoor we blijvend gehandicapt raken, of het overlijden van ons kind, dan komt er heel gemakkelijk een breuk in ons levensverhaal. Een dergelijke gebeurtenis kunnen we geen plaats geven in ons leven. Zij past niet in ons levensverhaal. Wanneer dat het geval is, raken we in wat Ganzevoort een crisis noemt. De kern daarvan is 'een zingevingsverstoring in het levensverhaal'. Dat houdt in dat de interpretatie van bepaalde levensgebeurtenissen 'niet in zinvolle samenhang kan worden gebracht met het geheel van het levensverhaal' (183). We kunnen geen zin of betekenis ontdekken in wat ons is overkomen. Daarom lopen we erop stuk.

Als dit het probleem is, dan is ook duidelijk waar de oplossing moet worden gezocht. Het levensverhaal moet worden bijgesteld op zo'n wijze dat die gebeurtenis er een plaats in kan krijgen. De situatie van het eigen leven moet weer als zinvol kunnen worden ervaren (190, 359v). De crisis is vooral een zingevingsprobleem. De oplossing moet daarom ook liggen in een nieuwe zingeving. Of het in werkelijkheid echter niet ingewikkelder is dan in deze voorgestelde oplossing wordt gesuggereerd, zal in het vervolg op dit artikel gezien worden.

Foto: Jaco Klamer/ND

Prof. dr. J. Visser (promotor) spreekt Reinder Ruard Ganzevoort toe.

Nieuwe boeken

STERREKINDEREN, geschreven door Clara Ascher-Pinkhof verscheen voor het eerst in 1946 en nu is er een herdruk. Als één boek het waard is herdrukt te worden, dan dit wel. Tijdens het lezen raakte ik steeds meer onder de indruk en ik dacht herhaaldelijk: „Dat had ik toch veel eerder moeten lezen.”

Sterrekinderen zijn kinderen die op bevel van de Duitsers een gele ster op hun kleren moesten dragen, joodse kinderen dus. Verbindt u aan dat woord 'Sterrekinderen' alstublieft geen gedachten als: Wat een prachtige beeldspraak zit daarin. Er was niets moois aan die ster, het was alleen een uitstekend middel voor de Duitsers om midden in de beschaafde twintigste eeuw mensen van een ander ras te vernederen, te mishandelen en ten slotte uit te roeien alsof het om ongedierte ging. Wat hebben die kinderen (en hun ouders) geleden! En wat een bewonderenswaardig schrijfster is het die dit allemaal kon verwoorden.

Het boek heeft vier afdelingen: Sterrestad, dat is Amsterdam; Sterrehuis, dat is de Hollandse Schouwburg waar de Joden verzameld werden en waar hun deportatie begon; dan komt Sterrewoestijn, het doorgangskamp Westerbork, en ten vierde: Sterrehel, het concentratiekamp Bergen-Belsen. En daar gebeurde het grote wonder: 222 joodse gevangenen werden uitgewisseld tegen Duitsers die in Palestina geïnterneerd waren. Na een lange reis per trein, midden in de oorlog, kwamen ze aan in Palestina... Het slot luidt: *En dan is het eigenlijk uit, het verhaal van de sterrekinderen. Dan zijn ze geen sterrekinderen meer, maar Joodse kinderen, op weg naar hun eigen land en hun vrijheid. En ze leefden lang en gelukkig, – een handjevol sterrekinderen, toevallig gekozen uit de drommen, de drommen, de drommen, die niet lang leefden en niet gelukkig, en wie God-zelf de ster afhorde, om ze te plaatsen tussen de andere sterren aan de hemel, als een eeuwig getuigenis.*

Eén van die 222 was Clara Ascher. Ze heeft ons een indrukwekkend boek nagelaten. Koop het, lees het, geef het uw kinderen. Laat nooit vergeten worden wat toen gebeurd is!

Sterrekinderen: 203 blz.; f 24,90; Kok Voorhoeve, Kampen; ISBN 90 297 1242 2

GROOT ALARM, is een roman over de oorlogsdagen van 1940 in Rotterdam. De schrijver is C. Baardman. Centraal staat de persoon Piet Verburg, lid van de brandweer en via hem maken we de strijd tegen het vuur en de verwoesting mee. Verder krijgen we te maken met de bekende elementen uit de crisistijd: wel lage prijzen, maar weinig geld, de zorg om een baan, armoede, drankzucht en zoals dat in een 'christelijke' roman van die tijd hoorde: een bekering. Dat alles in een nogal gezwollen, retorische stijl met veel clichés. Wat me buitengewoon stoort, is het volgende: *Op de Maas ligt een vreemde vliegboot en in kleine bootjes varen manschappen, gekleed in voor ons land onbekende uniformen. „Parachutisten”, zegt Jan Schouten en Piet knikt zwijgend. Als Jan mompelt: „Roeke-loze kerels”, antwoordt hij met een vreemde trilling in zijn stem: „Dappere jongens.” Zijn eigen taak, waarop hij zo trots was, ziet hij nu veel kleiner. Neerdalen middenin een vijandelijke stad, dat betekent meer dan een brandspuit naar Waalhaven rijden, waar misschien ook wel gevaar is, maar waar men toch tussen land-, nee*

stadgenoten terecht komt. En dan denk ik: Man, dat waren Duitse soldaten van wie J.B. Charles gezegd heeft dat ze eigenlijk allemaal hadden moeten sneuvelen! En je leest geen woord van afkeuring over het misdadige bombardement. Maar ja, van dit boek verscheen de eerste druk ongehinderd in 1941. En nu is er dan de tiende druk. Het is toch te gek om los te lopen! Zitten daar bij de uitgever dan geen kritische mensen? Ik moet iedereen afraden dit boek te kopen. Groot Alarm: 140 blz.; f 24,90; Uitgever: Kok Voorhoeve, Kampen; ISBN 90 297 1244 9

VLUCHTGANG, geschreven door Auke Jelsma is een 'Thriller'. Een boeiende, spannende roman over geleerden die zich bezig houden met de geschiedenis van de kruistochten, over een moord, een geheimzinnig genootschap dat een samenzwering beraamt, en over de manier waarop een wereldramp voorkomen wordt. Lector voor de vakantie! Wel komen er wat storende slordigheden in voor als: *de prestige die en de teugels laten vieren.* Uitgevers zouden daarop moeten letten. Vluchtgang: 214 blz.; f 29,90; Kok, Kampen; ISBN 90 242 6473 1

T. Hoekstra, Zwolle

Ogen

(voor een incestslachtoffer)

*Vraag haar niet naar u op te kijken,
de angst is nu nog te groot.
Geef haar een plek op uw schoot,
daar waar ze uw ogen kan ontwijken,*

*daar waar uw kinderen schuilen mogen
die, in hun prille dagen bedrogen,
leven onder vijandige ogen.
God, er wordt over U zo gelogen.*

*Koester haar in uw sterke armen,
met haar oor aan uw kloppend hart.
Wieg haar en troost, totdat wat haar verwacht
smelt door uw adem die haar komt verwarmen.*

*Als kind, als vrouw door U herkend
zal ze, voorzichtig opgericht,
kijken kunnen naar uw gezicht
en eindelijk weten wie U bent.*

Jeannette

„Uitvoering: Kerkleden in vrije tijd”

H. Algra, Den Helder

In 1980 werd in Dalfsen een nieuwe kerk (met pastorie) gebouwd. Heel bijzonder bij deze kerkbouw was de grote mate van zelfwerkzaamheid van de gemeenteleden. Ook in de afgelopen maanden werd er weer stevig aan de kerk getimmerd. In de rubriek 'Regionaal' gaan we daarom deze keer naar Overijssel.

Vanwege de grote mate van inzet van vrijwilligers schonk het NCRV-TV-programma "Kerkbuurt" destijds zelfs speciaal aandacht aan de kerkbouw van de Nederlands Gereformeerde kerk in deze gemeente aan de Overijsselse Vecht. Na ruim 6000 uren (mannen én vrouwen) was de klus geklaard.

In 1989 kreeg de kerk van Dalfsen de mogelijkheid om een stuk grond naast de kerk aan te kopen. Een deel van deze grond werd direct gebruikt voor de uitbreiding van de keuken/bijkeuken en voor de berging van de pastorie. De carport werd daarbij omgevormd tot een echte garage. Ook deze klus werd weer met eigen mensen geklaard. Kennelijk zijn er in de Nederlands Gereformeerde kerk van Dalfsen veel handige mensen. Maar het zijn ook mensen met hart voor de zaak; ze steken er hun vrije tijd en hun geld in.

Kerkregeren is vooruit zien

Was daarmee de klus af? Nee! De kerkeraad stelde een commissie in die als opdracht had om te onderzoeken of er binnen de kerkelijke gemeente behoefte bestaat aan meer ruimte in het kerkgebouw. En zo ja: kan dat zonder nieuwbouw of moet het kerkgebouw uitgebreid worden? Daarbij dacht men niet alleen aan 1990, maar ook aan het jaar 2000. Hoe zou de leeftijdsopbouw van de gemeente er dan uitzien? De commissie kwam tot de conclusie dat uitbreiding van het kerkgebouw noodzakelijk was. 'Huisarchitect' Nijhof & Haasjes kreeg de opdracht om schetsontwerpen te maken. Het resultaat was een zeer

ambitieuze plan, waarvan de kosten bijna f 400.000,- zouden bedragen (bij uitvoering door derden). Wel een erg duur plan voor een gemeente van nog geen 300 leden met al de lasten van een eigen kerkgebouw en met een eigen predikant Gelukkig kon men het plan in fasen uitvoeren. Bovendien (de gemeente blijft zelfwerkzaam) kon een belangrijk deel opnieuw door de eigen leden in uitvoering worden genomen. Toch was nog f 170.000,- nodig om de thans geplande uitbreiding te realiseren. Naar aanleiding van een gemeentevergadering in maart 1994 werd besloten om de plannen verder voor uitvoering gereed te maken. Dankzij leningen en giften van gemeenteleden, alsmede een jaarlijkse verhoging van de VVB kon het grootste gedeelte van dit bedrag gefinancierd worden.

Ieder draagt zijn steentje bij...

Aan gemeenteleden van 16 jaar en ouder werd gevraagd welke vaardigheden zij binnen de bouw kunnen/willen etaleren. De keuze was uit: timmeren/metselen; schilderen/sausen; rioleerwerk; aanleg gas, licht, water; schoonmaak; verzorgen vrijwilligers (hapje en drankje). In de bouwcommissie hebben inmiddels een 'voorman bouw' en een 'voorman technische zaken' plaats genomen. Zij dienen de aanvraag voor de bouwvergunning in. Nadat goedkeuring was verkregen waren ze tijdens de bouw natuurlijk ook voortdurend van de partij. Tevens gaven ze aan de samenroepster van de bouwcommissie het

aantal benodigde 'kerkopbouwwerkers' door. Dat die werkers er kwamen blijkt wel uit het bord bij de kerk: "Uitvoering: Kerkleden in vrije tijd".

Bijna klaar

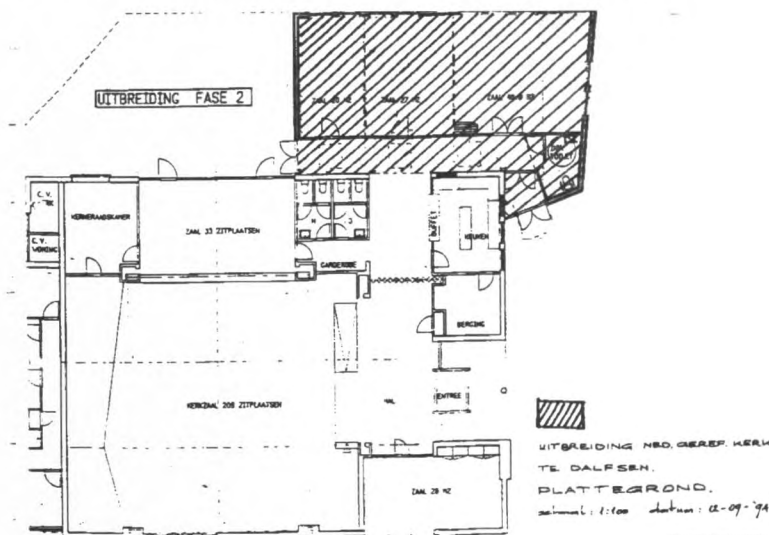
De afgelopen winter werd er in Dalfsen stevig aan de kerk getimmerd. Alle gemeenteleden ontvingen daarnaast maandelijks informatie over de bouw, door middel van het *Bouwbulletin*. Inmiddels is de bouw in een vergevorderd stadium. De nieuw gebouwde ontmoetingsruimte is grotendeels klaar

**Het samen bouwen
aan de kerk is een
uitstekend
bindmiddel**

voor gebruik. De ruimte van bijna 90 vierkante meter kan door middel van vouwwallen in 3 afzonderlijke ruimten gesplitst worden.

Het bouwen van een kerk vraagt veel van vrijwilligers. "Maar het kan. En de winst is meer dan het geld dat bespaard wordt. Voor 'Gemeente zijn, gemeente blijven...' is het ook een uitstekend bindmiddel". Aldus de slottekst van een toelichting bij de kerk(aan)bouw in Dalfsen.

N.B.: de secretaris van de bouwcommissie, de heer A.T. Bos, Molenstraat 21, 7721 AR DALFSEN, (05293)-1808 is graag bereid om belangstellenden nader van informatie te voorzien.

Leven in het licht

We weten allemaal wel zo ongeveer wat het geloof voor ons betekent, we kunnen er in elk geval een aantal omschrijvingen van geven. Rationeel gezien worden wij van kinds af aan goed toegerust om ons leven op God te bouwen.

Ik herinner me nog goed dat ik al vanaf mijn jeugd een diep verlangen had om ook te voelen wat ik met de mond beleeft. Ik ging wel eens naar een bijeenkomst van Youth for Christ. Het sprak me wel aan dat ze zo open en gemakkelijk deden over het geloof maar ik vond de blijheid teveel opgelegd, het was ook zo verplichtend, er werd een bepaalde houding verwacht die ik (toen) niet had.

Ik denk achteraf dat ik bevooroordeeld was. Waarschijnlijk waren die gevoelens, die bij mij als plichtmatig overkwamen, wel oprecht gemeend. Als ik met mensen van mijn generatie praat over hun ervaringen met Y.f.Chr. des tijds, komt er een veel positiever beeld naar voren. Ik was een beetje een verbitterde jongere denk ik.

Hoe dan ook, ik bleef zoeken naar authentieke geloofservaringen, naar echt waarachtig contact met God. Soms vond ik dat in een kerkdienst of een bijeenkomst en dan kon ik weer een poosje vooruit. Maar vaak was er een grote kloof tussen weten dat je geloofde en voelen wát je geloofde. Gelukkig is het zo dat als het gevoelsmatige geloven een tijd op een laag pitje staat je als het ware op je automatische piloot van het rationeel geloven verder kunt. Maar alleen verstandelijk geloven, dat wil en kan ik niet. Johannes beschrijft zo mooi dat als je in Jezus gelooft, je leeft in het licht. Want als je in het duister leeft dan leef je niet met God. Dat was dus waar ik naar zocht, naar leven in het licht. Ik leerde dat licht te zien op plekken waar ik het voor die tijd niet altijd zocht. Ik leerde bovendien mensen kennen, binnen en buiten mijn gemeente met wie ik die gedachten en ideeën deelde. En zo kwamen wij met het hele gezin terecht bij de Charismatische Conventie, een samenzijn van 1500 mensen die allemaal op zoek zijn naar het op de één of andere manier beleven van hun geloof. Het gaat daarbij om de Heilige Geest, die staat centraal. In allerlei diensten, vie-

ringen, referaten en bijeenkomsten gaat het om de aanwezigheid van Jezus en van de Heilige Geest. Het zo direct daarmee omgaan had ik nog nooit eerder meegemaakt en toch bestaat de conventie al 20 jaar en groeit het aantal deelnemers nog steeds. Het was een unieke en bijzondere gebeurtenis in ons leven, ook als gezin. De kinderen werden naar leeftijdsgroep beziggehouden door jeugdleiding. Ze leerden prachtige liederen zingen en deden samen spelletjes. Er waren ook voorbedediensten voor hen. De volwassenen konden kiezen uit allerlei werkgroepen en ook naar talloze vieringen gaan. Niet alles spreekt iedereen aan, dat is duidelijk, maar er is zoveel keus en ook zoveel te doen dat het aantal goede ervaringen in zo'n weekend veruit de overhand heeft. Wie gaan erheen? Je gaat ervan uit dat het vooral mensen uit evangelische en pinksterkerken zijn. Die waren er ook wel maar de meerderheid bestond toch uit gereformeerden en hervormden én een klein aantal Nederlands Gereformeerden. Zo te zien heeft iedereen het erg naar zijn zin gehad. Wij keken in elk geval onze ogen uit. Merkwaardig dat nu, na de evangelische groepen er blijkbaar steeds meer verlangen bestaat bij de leden van de 'nuchtere' kerken om een andere inhoud aan hun geloofsleven te geven, om hun geloof te verdiepen. Want dat was waar het eigenlijk om ging: hoe persoonlijk wil je worden in je relatie tot God, hoever laat je Hem toe in je leven. Blijkbaar leeft dat verlangen bij heel veel mensen die in kerken zitten waar dat een beetje een ondergeschikte rol is gaan spelen. Wat doen wij met die Heilige Geest? Wij hebben het erover met pinksteren en dan kan hij weer een jaartje op stal.

Ik heb voor het eerst in mijn leven een dienst meegemaakt waar door honderden aanwezige volwassenen en kinderen gevraagd werd aan de Geest om te komen: Veni Creator Spiritus. En Hij kwam. Het was heel wonderlijk maar er was een speciale aanwezigheid die ik niet kan benoemen, Hij was er gewoon. Alle mensen waren heel ontspannen, hier en daar hoorde je een kind jengelen, andere kinderen kropen dicht tegen hun ouders aan, er waren mensen die spontaan moesten huilen of anderszins geëmotioneerd raakten. Ikzelf voelde alleen maar een diepe rust en ontspanning en wilde daar wel twee dagen blijven zitten. Er werd voorbede gedaan met men-

sen die dat wilden en daarna volgde een zegendienst die om 9 uur ('s avonds) begon en tot diep in de nacht doorging. Honderden mensen in de rij voor een speciale zegen. Dat gebeurde via handoplegging en er stonden mensen om de persoon heen om op te vangen als dat nodig was. Wij waren enkele uren buiten die dienst, hadden samen een wijntje gedronken bij de tent en gingen om één uur 's nachts nog even naar binnen. Nog steeds stonden er tientallen mensen te wachten en zaten anderen te zingen. Er heerste daar vrede. Hoewel ik met een zekere scepsis naar dit weekend toe ben gegaan, kon ik mij niet aan de sfeer die er heerste onttrekken. Dat merkte ik bij meer mensen, vooral ook bij mensen die graag nuchter willen blijven en gevoelsmatig geloven nogal gauw aanstellerij vinden. Vaak is er ook angst denk ik, bij ons. Want waar blijf je als je je overgeeft, hoe ga je reageren.

Nou, eigenlijk gebeurt er niets bijzonders, behalve dat je merkt dat je emotioneler wordt en dichter bij God komt. Het is een bevrijdend gevoel, het geeft ook ruimte om met warmte met elkaar om te gaan en zo ben je na drie dagen voorbede aan het doen voor wildvreemde mensen die toevallig in jouw werkgroep zitten. „Ik word hier zo snotterig” merkte één van onze vrienden op. Dat klopt, je bent sneller geraakt, er gebeuren daar veel ontroerende dingen. Het is moeilijk om het precies te beschrijven maar ik kan iedereen aanraden om er eens heen te gaan. Want één ding is zeker: daar waar oprecht om de Heilige Geest wordt gevraagd, daar is Jezus aanwezig.

Wilna Smienk-van 't Hul
Haaksbergen

Als onze kinderen andere wegen gaan...

Prof. Dr. K. Runia: „Als onze kinderen andere wegen gaan...” – Ark Boek-Uitgave van de Vereniging tot Verspreiding der Heilige Schrift/Bijbel Kiosk Vereniging-Donauweg 4, 1043 AJ Amsterdam – 24 pag. – f 6,90.

Dit geschrift van de bekende Kamper emeritus hoogleraar heeft mij bijzonder aangesproken. De titel straalt zonder meer een bepaalde mildheid uit, die we absoluut nodig hebben voor een evenwichtige benadering van dit levensgrote probleem. Veel ouders lijden er enorm onder, dat hun kinderen zich van de kerk hebben losgemaakt en mede hebben te kennen gegeven, dat het geloven voor hen tot de verleden tijd behoort. Dat snijdt diep in als je met die kinderen in de armen bij de doopvont hebt gestaan en geroemd hebt in de trouw van de God van het Verbond. En je vraagt je af: Waarom moet ons dit als ouders nu overkomen? Hebben wij het dan zo slecht gedaan in de opvoeding? Dat zijn de vragen, die opduiken en je voelt, dat je met een aparte blik wordt aangekeken als je de kerk binnenkomt. En bij wie vind je begrip voor het verdriet, dat je leven is binnengekomen? Je probeert met je kind, dat afhaakte, een gesprek op gang te brengen, maar hoe moet je dat aanpakken? Met dergelijke vragen worstelen heel wat ouders vandaag de dag. Predikanten staan er verstomd van hoe sommige jongeren plotseling een gedaantewisseling ondergaan. Je ziet ze in de kerk en ontmoet ze op de catechisatie, maar plotseling zijn ze verdwenen. Runia geeft terecht aan, dat dat een geleidelijk proces is. Men schuift van kerkelijkheid via randkerkelijkheid op naar onkerkelijkheid. Hier valt terecht het woord sekularisatie. Dit is overigens niet van vandaag of gisteren, maar heeft na de Tweede Wereldoorlog wel gigantische vormen aangenomen. Een bepaald punt is – Prof. Runia wijst daar ook op –, dat de kerk vandaag veel jongeren helemaal niet aanspreekt. Ik weet niet of dat steeds tot elke dominee, die 's zondags voorgaat, doordringt. Als de prediking zich verliest in een overgewicht

aan exegese en nergens aktueel is weten zelfs ouderen niet wat ze ermee aan moeten. Ik spreek in dit opzicht niet vanuit een ivoren toren, omdat ik in mijn kanselwerk zelf de moeite van één en ander terdege aanvoel. Het is vrij gemakkelijk de ouders vooral de schuld te geven van de kerkverlating. Maar ik vind dat niet eerlijk. Je mag ook hier niet generaliseren. In dit kader speelt ook de gezagsdevaluatie een bepaalde rol.

Vader en moeder kunnen beste mensen zijn met veel liefde voor hun kroost, maar ze hebben aan autoriteit ingeboet. Wie hier met straffe hand wil optreden en de klok per se wil terugdraaien faalt in zijn benaderingsmethode met als gevolg een nog grotere vervreemding. Prof. Runia maakt hierover uitstekende opmerkingen. Daarbij komt, dat kerkgang en geloof niet identiek zijn. Als iemand niet meer

naar de kerk gaat betekent dat per definitie nog niet, dat hij geen enkele band meer aan het geloof heeft. Daarmee is dus niet gezegd, dat de kerkgang niet heel belangrijk is. Want in de kerk wordt via de prediking je geloof gevoed en versterkt en als je wegdwaalt van de bron kom je om van de dorst. Aan het slot van zijn boekje schrijft Dr. Runia over de taak van de kerk en de voorbeeldfunctie van de ouders. Hij rondt zijn verhaal af met vijf in doorsnee uitgebreide adviezen. Ook zijn enkele gedichten opgenomen. Het geheel is in royaal formaat keurig uitgegeven. Dit is uitstekende lektuur niet alleen voor de desbetreffende ouders, maar voor alle kerkmensen. Want wij hebben er allemaal mee te maken!

O. Mooiweer, Enschede

Voor de kinderen

Welke van de drie is goed?

1. Exodus betekent
 1. intocht
 2. uittocht
 3. geschiedenis
2. Een aalmoes is een
 1. moes van palingen
 2. moes van aalbessen
 3. gift aan armen
3. Een wijnstok is
 1. een stok om druiven te plukken
 2. plant waaraan druiven groeien
 3. een stok om druiven te pletten
4. Een reidans is
 1. zingen en dansen
 2. dansen terwijl je rijdt
 3. een meetlat
5. Formeren is
 1. maken of vormen
 2. praten of spreken
 3. een gedrukt papiertje
6. Toornen is
 1. kaarsen aansteken
 2. verontwaardigd zijn over
 3. ergens boven uitsteken

7. Hoogmoedig zijn betekent
 1. moedig zijn op een berg
 2. niet moedig zijn op een berg
 3. trots zijn
8. Evangelie betekent
 1. blijde boodschap
 2. vertelling
 3. kerkdienst
9. Mirre is een
 1. bloem
 2. wonder
 3. geneeskrachtig gomhars
10. Een schuldenaar is
 1. iemand iets schuldig
 2. iemand is hem iets schuldig
 3. iemand die niemand iets schuldig is.

De oplossing van de vorige maal was: Stefanus, Timon, Nicolaüs en Prochorus.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Ede

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds G. de Lange, predikant in de gemeente Rotterdam.

Zalk en Veecaten

Het scribaat der kerk berust thans bij de heer J.H. Baard, Burg. van Vleutenstraat 19, 8276 AK te Zalk, tel.: 05203-6321.

Langerak

Het correspondentieadres (kerkelijk bureau) is met ingang van 15 augustus a.s.:

NGK Langerak, p/a de heer J. Venderbos, Emmastraat 15, 2967 EB te Langerak, tel.: 01843-1262.

U wordt verzocht alle voor de NGK Langerak bestemde correspondentie, kerkbladen, tijdschriften, folders e.d. naar vorenstaand adres te verzenden.

Eindhoven

In de vacatieperiode houden de Chr. Geref. kerk en de Ned. Geref. kerk van Eindhoven gezamenlijk een aantal kerkdiensten.

Op 16, 23, 30 juli en 6 augustus worden de morgendiensten gehouden in de Chr. Geref. kerk, Schootsestraat 47.

Op deze zondagen is de middagdienst in de Ned. Geref. kerk aan het Frederik Hendrikplein 35.

De diensten beginnen resp. om 9.30 en 17.00 uur.

Oproep:

De Nederlandse Gereformeerde Kerk in Eindhoven organiseert iedere zomer, i.s.m. de Christelijke Gereformeerde Kerk in Eindhoven, evangelisatie-activiteiten op de camping 'De Rooye Asch' in Handel, voor een periode van 4 weken (1995: 8 juli t/m 5 aug.). Er worden kinder- en tienerclubs gehouden in de leeftijd van 4-8 resp. 9-12 jaar. Daarnaast worden er diverse andere activiteiten georganiseerd waaronder knutselen, avondsluizingen en een ouderavond. Iedere week zijn er ± 8 teamleden die dit werk vorm geven.

Voor de 1e, 2e en 4e week (8-15 juli, 15-22 juli, 29 juli t/m 5 aug.) kunnen wij echter nog enthousiaste vrijwilligers gebruiken. Wil je een week mee-

draaien in ons team dan kun je contact opnemen met Johan van Tuyl (tel.: 040-573891) in Eindhoven. Ook voor inlichtingen kun je bij hem terecht.

Theologische StudieBegeleiding (TSB)

Onderstaand bericht is bestemd voor alle studenten die theologie (gaan) studeren of de vooropleiding daartoe (gaan) volgen.

Op D.V. zaterdag 23 september a.s. begint het nieuwe seizoen voor de TSB, de Theologische StudieBegeleiding. Deze begeleiding is opgezet vanuit de Ned. Geref. Kerken en is bedoeld voor alle studenten die aan verschillende faculteiten en scholen theologie studeren.

De TSB beoogt:

- een aanvulling te geven op het studieprogramma
- de contacten tussen de studenten en de kerken te bevorderen
- de contacten tussen de studenten onderling te bevorderen.

Gedurende het cursusjaar zijn er 9 bijeenkomsten op zaterdagen, onder leiding van de predikanten drs. H. de Jong, drs. J.C. Schaeffer en drs. H. Smit.

De bijeenkomsten worden gewoonlijk gehouden in het gebouw van de Theologische Universiteit van de Chr. Geref. Kerken. De vergaderingen bestaan uit twee gedeelten: een preekvoorstel van één van de studenten en een lezing (met een bespreking van beide).

Eén keer per jaar wordt er een exegesedag gehouden; we buigen ons dan een zaterdag over een bepaald bijbelboek of -deel. In mei is er een TSB-weekend; naast de vaste onderdelen (preek en lezing) is er dan gelegenheid de onderlinge contacten te verstevigen.

Deelname aan de TSB is géén vrijblijvende zaak. Van elke Nederlands Gereformeerde student die theologie studeert of zich d.m.v. een 'vooropleiding' zich daarop voorbereidt, wordt verwacht dat hij/zij actief deelneemt aan het TSB-werk. Bij kerkelijke examens wordt hier ook altijd naar gevraagd (TSB-attest nodig). De deelname wordt door de kerken bekostigd. Je kunt je opgeven als TSB-lid door te bellen of te schrijven naar de secretaris van de TSB: C.M. van der Klis, Looiersdreef 514, 7328 HR Apeldoorn, tel.: 055-338717 (b.g.g. 02290-31921).

TSB-programma 1995/1996

23-09-95 **Preek:** Lev. 17:10-12, Norman Viss

Lezing: drs. J.C. Schaeffer: DE MIS-SIONAIRE GEMEENTE

21-10-95 **Lezing:** drs. H. de Jong n.a.v. DE GELOOFWAARDIGHEID VAN DE BIJBEL, Dr. B. Loonstra

Preek: Joh. 2:1-11, Gerard Nieuwburg
18-11-95 **Exegesedag** (i.s.m. het Seminarie): EXODUS 32:1 T/M 34:10
09-12-95 **Preek:** Zondag 9 H.C., Rolie Barth

Lezing: Mevr. R. Vrijmoeth-de Jong: HET KIND IN DE EREDIENST

06-01-96 **Lezing:** VRIJE TRIBUNE

Preek: Ezech. 34:20-24, Wilbert Scheffer

17-02-96 **Preek:** Rom. 10:11-13, Laurens van Baardewijk

Lezing: drs. H. Smit: WONDEREN, C.S. Lewis.

16-03-96 **Lezing:** drs. J.C. Schaeffer: DE ZIN VAN EEN KERKORDE

Preek: Zondag 44 H.C., Willem Molemaker

20-04-96 **Preek:** Psalm 88, Martin van der Klis

Lezing: drs. H. Smit: JÜRGEN MOLT-MANN

Weekend:

17-05-96 **Preek:** Openb. 19:1-9, Dick Sein

18-05-96 **Lezing:** drs. H. de Jong: HOE VERHOUDEN DE TEKSTEN VAN MATTEÛS, MARKUS EN LUKAS ZICH TOT ELKAAR? (Met gebruik van: Eta Linneman, Es gibt kein synoptisch Problem.)

Lezing: dr. R.R. Ganzevoort: OMGAAN MET VERLIES.

Wijziging zomerprogramma L'Abri

Het komende zomerprogramma van L'Abri in het Betuwse Eck en Wiel is gewijzigd. Jim Ingram – leider van het Zwitserse L'Abri – spreekt niet het tweede, maar het eerste weekend. Het tweede weekend is Benno van der Toren onze gast. De aangekondigde thema's blijven gelijk.

Het zomerprogramma loopt van 30 juni tot 16 juli 1995. Iedereen die zoekt naar bezinning en verdieping is van harte welkom. Voor meer informatie of opgave kunt u bellen 030-316933 of 03449-1914.

Eerste themaweek: Hoop doet leven!?

vrijdag 30 juni 20.00 Welkom en bijbelstudie over angst. Greta Rietkerk

zaterdag 1 juli 10.30 Over ons verlangen. Jim Ingram (Engels, met vertaling)

15.00 Wat is de grootste belemmering voor persoonlijkheidsgroei? Wim Rietkerk

zondag 2 juli 12.00 Samenkomst o.l.v. Jim Ingram

maandag 3 juli 10.30 The problem of pain. Jim Ingram (Engels, met vertaling)

dinsdag 4 juli 10.30 Op zoek naar een tweede naïviteit. Gottfrid van Eck

15.00 Hoogmoed als een verkeerd perspectief op jezelf. Henk Reitsema
woensdag 5 juli 10.30 Ontmoeting en bemoediging. Hoe ga je met teleurstellingen om? Wim Rietkerk

Tweede themaweek: Cultuur tussen plastic en echtheid

vrijdag 7 juli 20.00 Voorbij het postmodernisme. Bijbelstudie door Timon Ramaker.

zaterdag 8 juli 10.30 Kun je in een postmoderne tijd je geloof nog verantwoorden? Benno van der Toren

15.00 **Evil and the Cross.** Lezing n.a.v. dit recente boek van Henri Blocher. Wim Rietkerk

Voor de rest is het programma niet veranderd.

Broek op Langedijk / Alkmaar / Hoorn

Welke predikant of student met preekconsent is bereid voor te gaan in één of meerdere diensten van de Chr. Geref. Kerk in Broek op Langedijk en/of Hoorn en in de Chr. Geref./Ned. Geref. Kerk te Alkmaar op de navolgende data: 2/7, 9/7, 23/7 en/of 30/7. Reacties graag aan de scriba: C. van der Spek, tel. 02260-12309 (is tot 10/7 bereikbaar).

Onder andere(n)

Gereformeerd Appèl organiseert nu ook ontmoetingsbijeenkomst

Amersfoort – Het Gereformeerd Appèl organiseert dit jaar voor het eerst een landelijke ontmoetingsbijeenkomst voor leden van de christelijke gereformeerde kerken, de gereformeerde kerken (vrijg.) en de Nederlands gereformeerde kerken. De bijeenkomst zal voorafgaan aan de gebruikelijke gebedsbijeenkomst die het Gereformeerd Appèl jaarlijks belegt.

De ontmoetingsbijeenkomst vindt op zaterdag 2 september plaats in kerkgebouw 'De Lichtkring' in Amersfoort-Noord. Het gevarieerde programma, dat begint om 14.30 uur, staat in het teken van ontmoeting, bezinning en lofprijzing.

Drie workshops vullen een belangrijk deel van de bijeenkomst. Zij zullen worden geleid door drs A. Kamsteeg (Spiritualiteit en eenheid), ds K.T. de Jonge (Samenwerkingsgemeenten in de praktijk) en ds J. Schaeffer (Het gebed voor de eenheid). Na een korte inleiding zal er volop gelegenheid zijn voor gedachtenwisseling en discussie. Daarnaast komen samenzang en koorzang ruimschoots aan bod. Het Delftse koor 'Opgewekt' zal daarbij zijn medewerking verlenen. Voor de kinderen wordt een speciaal programma georganiseerd. Ook voor een crèche wordt gezorgd. Na het middagprogramma is er een gratis maaltijd met broodjes en soep. De gebedssamenkomst, onder leiding van ds W. Smouter, begint om 19.30 uur en zal om 20.45 uur zijn afgelopen.

Het Gereformeerd Appèl is een beweging van 'gewone' kerkleden en is gericht op persoonlijke ontmoeting, geloofsherkenning en samenwerking van gereformeerden uit de christelijke gereformeerde kerken, de gereformeerde kerken (vrijg.) en de Nederlands gereformeerde kerken. Op deze wijze wil het Gereformeerd Appèl een bijdrage leveren aan de kerkelijke toenadering.

Nederlandse Kontaktkommissie

Vakantie Kerk Interlaken en Meiringen (Zwitserland)

p/a J.C. Oskam, Laarweg 5, 6721 DA Bennekom. Tel.: 08389-14356.

Adres Zwitserland: Lântiweg (am See) Leissigen. Tel.: 036-471054

ROOSTER KERKDIENTEN IN HET NEDERLANDS IN DE SCHLOSSKIRCHE TE INTERLAKEN. AANVANG 18.00 UUR. JULI EN AUGUSTUS 1995.

2 juli Ds. K. den Hartogh Ringgenberg (Zwitserland); organist Dick Verdouw Nunspeet

9 juli Ds. K. den Hartogh Ringgenberg; organist Teke Bijlsma Haarlem

16 juli Prof. Dr. W. van 't Spijker Apeldoorn; organist Teke Bijlsma

23 juli Drs. C. Blenk Delft; organist Teke Bijlsma

30 juli Ds. W. Kalkman Genderen; organist Teke Bijlsma

6 augustus Ds. P.C. Zorge Oudekerk a/d IJssel; organist Teke Bijlsma

13 augustus Ds. J. Vis Meerkerk; organist Dick Verdouw

20 augustus de Heer F. de Vries Emmen; organist Dick Verdouw

27 augustus Ds. K. den Hartogh Ringgenberg; organist Dick Verdouw

Zang- en orgelavonden, aanvang 20.00 uur:

Woensdag 12 juli m.m.v. Chr. gemengd koor Evondo uit Aalsmeer o.l.v. Teke Bijlsma.

Woensdag 2 augustus o.l.v. Teke Bijlsma.

Woensdag 16 augustus o.l.v. Dick Verdouw.

ROOSTER KERKDIENTEN IN HET NEDERLANDS IN DE SANKT MICHAELSKIRCHE, MEIRINGEN. AANVANG 11.00 UUR. JULI EN AUGUSTUS 1995.

16 juli Ds. J.E. de Groot Vlaardingen; organist Teke Bijlsma

23 juli Ds. W.J. v.d. Linde Ede; organist Teke Bijlsma

30 juli Ds. P.C. Zorge Oudekerk a/d IJssel; organist Teke Bijlsma

6 augustus Ds. E. Hakfoort Meerkerk; organist Teke Bijlsma

13 augustus de Heer F. de Vries Emmen; organist Dick Verdouw

Zang- en orgelavond, aanvang 20.00 uur:

Donderdag 13 juli m.m.v. Chr. gemengd koor Evondo uit Aalsmeer o.l.v. Teke Bijlsma.

*U wijst ons de eenvoudige weg
die omhoog voert:
de liefde,
ja U bent zelf de weg.
Wie U gevonden heeft,
heeft het leven gevonden.*

In rustig geloofsvertrouwen is door de Here thuisgehaald onze
lieve moeder, groot- en overgrootmoeder

MARIA VAN DEN BEUKEL-GROENEWEGEN

weduwnaar van Arie van den Beukel

in de leeftijd van 84 jaar.

Keith en Trudy
Serge, Keren
en kinderen
Alvar
Wilbur
Bianca
Fija en Ernst
Cor en Heleen
Hester
Huibrecht
Janneke
Maartje

Delft, 21 juni 1995
Zagwijnpad 62

Correspondentieadres:
C.H. van den Beukel
Kon. Julianaweg 54
3155 XE Maasland

De begrafenis heeft plaatsgevonden op maandag 26 juni 1995.

*Welgelukzalig is hij, die den God Jakobs
tot zijn hulp heeft, wiens verwachting op
den Heere zijn God is.
Psalm 146:5*

Op Gods tijd is mijn geliefde vrouw, onze lieve moeder en oma

ANNA GRIETJE ZELDENRUST-WIJNSTRA

Thuisgehaald.

* 22 september 1913

† 4 juni 1995

9611 EZ Sappemeer,
Popko Bielstraat 34

W. Zeldenrust

Bakersfield (U.S.A.): Koosje
Anna Vera, Wim, Tom

Gouda: Arend en Ria
Wilmer, Rene, Vera, Rolf

Doorwerth: Ina en Jan Willem
Robert Jan, Anne Marie

Zuidbroek: Bob en Dia
Ronald, Ingela

Delft: Joke en Peter
Radboud, Victor

Woord en gebedsdienst: Ds. Luc. G. Compagnie, Ned. Ger.
predikant te Rotterdam. Organist: Willem Raven.
De begrafenis heeft plaatsgevonden op 9 Juni
op de Alg. begraafplaats te Ulrum.

*„Zalig de doden, die in de Here sterven”
Openbaringen 14:13*

Bij het overlijden van

broeder C. SCHRAM

gaan onze gedachten terug naar de vele jaren dat hij lid was van
onze gemeente. We gedenken in dankbaarheid de liefdevolle en
zachtmoedige wijze waarop hij jarenlang als ouderling en secre-
taris in onze gemeente getrouw werkzaam was.
De Here trooste zijn vrouw en kinderen.

Namens de raad van de
Nederlands Gereformeerde Kerk
te 's-Gravenhage,
ds. H. Schuurman, voorzitter
J. Venderbos, secretaris